

MO/ Samenlevingsopbouw

Zomer 2008

- *De 'nieuwe' wijkaanpak, schijn bedriegt?!
Verslag slotconferentie Corpovenista*
- *De Wmo, over kansen voor participatie
en de rol van sociale professionals*
- *Wijkgericht werken aan gezondheid*

4. **Burgerinitiatief al decennia succesvol**, *Coby van Geffen*
 Met de hulp van een vaste kern van zestig vrouwen uit de wijk organiseren twee bewoners uit het Utrechtse Hoograven jaarlijks vier grote beurzen. Succesfactoren: de grote betrokkenheid van de vrijwilligers, en de gedrevenheid van de twee organisatoren.
7. **Meer Mee Doen, De Wmo, over kansen voor participatie en de rol van sociale professionals**, *Ard Sprinkhuizen*
 In de Wmo wordt van bewoners veel gevraagd. Dan is het niet teveel gevraagd om dat ook van de professioneel betrokkenen te doen. Het opbouwwerk zal zich moeten positioneren op diverse terreinen, en daarbij moeten inzetten op 'empowerment' van sterke buurtbewoners
10. **De 'nieuwe' wijkaanpak, schijn bedriegt?!**, *Fenny Gerrits*
 Leidt stedelijke vernieuwing ook tot een betere wijk en meer woonplezier? Verloopt het proces effectief? Is er sprake van ongewenste bijwerkingen? Verslag van de Corpoenista slotconferentie in mei jl.
12. **Steeds meer te doen in de Doenerij, Activeringscentrum van en voor bijstandsgerechtigden**, *Catrinus Egas*
 Bij de Doenerij in Culemborg kunnen mensen met een bijstandsuitkering hun kwaliteiten en talenten ontdekken. Ze worden daarbij geholpen door ervaringsdeskundigen.
15. **Radicaal Jong**, *Mellouki Cadat en Leida Schuringa*
 Verslag van het praktijkcongres over radicalisering en werken in de frontlinie. Over radicaliserende moslim jongeren, de Lonsdale-problematiek en de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering.
18. **Cartoon, Liever een braakliggend veldje dan een wipkip**, *Marnix Rueb*
20. **Kunstzinnige activiteiten als bindmiddel**, *Anne-Marie de Ruiter*
 Mensen meekrijgen en met elkaar verbinden, daar gaat het om in het opbouwwerk, vindt Jolande Koelewijn, opbouwwerkster in de Amersfoortse wijk Kruiskamp-Koppel. Activiteiten met een kunstzinnige noot blijken daarbij prima inzetbaar.
23. **Aankondiging Vakconferentie**

24. **Handen uit de mouwen**
 PON Brabant verzamelde vijf voorbeelden van leefbaarheidsprojecten die zijn ontstaan op initiatief van bewoners.
26. **Maatschappelijk Betrokken Ondernemen, Kansen voor maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven**, *Catrinus Egas*
 MOVISIE ontwikkelt concepten en handleidingen die kunnen dienen als handvatten bij Maatschappelijk Betrokken Ondernemen (MBO). Door kansen voor verbindingen tussen het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties te signaleren en creëren wil MOVISIE het MBO meer onder de aandacht brengen.

In deze gevarieerde zomereditie vindt u een scala aan onderwerpen. We openen met een artikel over burgerinitiatieven van Coby van Geffen. Nadat vele **aanstormende burgerinitiatieven** intussen al een zachte dood zijn gestorven, dendert er in Utrecht een project door, dankzij of ondanks het gebrek aan aandacht van instanties en welzijnsinstellingen? MOVISIE heeft een onderzoek gedaan naar het functioneren van de Wmo. Wat opvalt is dat de horizontale participatie van burgers en vrijwilligers achterblijft en dat het met de civil society niet optimaal is gesteld. Ard Sprinkhuizen rapporteert.

Is het **onderzoeksprogramma Corpovenista** er in geslaagd om burgers en professionals daadwerkelijk van de juiste informatie te voorzien, zoals de opzet was? Lees een verslag van de slotconferentie in Den Haag en zie dat je het boek 'Van wijken weten' te pakken krijgt!

Eind april organiseerden MOVISIE en Zorg + Welzijn een congres getiteld Radicaal Jong. Daarbij hadden zij spraakmakende inleiders uitgenodigd, zoals Tariq Ramadan, Mellouki Cadat en Leida Schuringa leidden een workshop en doen verslag in MO. Onlangs promoveerde Mariet Paes op 25 jaar **Wijkgezondheidswerk** in Den Bosch-oost. Vanaf de start van Gezondheidscentrum Samen beter in de jaren zeventig tot nu toe is dit een uiterst relevant werkterrein. Lees alle ins en outs, zoals opgetekend door Catrinus Egas.

En last but not least: Noteer de datum voor de **Vakconferentie Opbouwwerk – 13 november 2008**. Wij hopen u allen weer te mogen begroeten. Fijne zomer.

Fenny Gerrits

Samenstelling en redactie:

Fenny Gerrits, (hoofdredactie),
Coby van Geffen (eindredactie),
Catrinus Egas en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning:
Patty Schellekens.

Cartoon pag.18 Marnix Rueb.

Foto/illustratie omslag: Arie Cijfer
(Project City Faces Amersfoort)

Vormgeving/DTP: John Struiken.

Druk: Stimio Meteren.

Abonnementen:

De jaarabonnementsprijs bedraagt €44,- voor het eerste en €39,- voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten €12,50 (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden.

ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie:

MO/Samenlevingsopbouw,

Catharijnesingel 47

3511 GC Utrecht

Telefoon: 030-7892182.

Faxnummer: 030-789 2111

E-mail:

opbouwwerk@movisie.nl

Advertentie tarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.

Kopijsluitingsdatum volgende nr.:
10-9-2008

29. **Wijkgezondheidswerk**, Catrinus Egas
Wijkgericht werken kan een veelbelovende strategie zijn voor het aanpakken van gezondheidsachterstand in sociaal-economisch zwakke wijken. Een samenhangend beeld over de relatie tussen gezondheid en wijk ontbreekt echter, vindt Mariet Paes die promoveerde op dit onderwerp.
34. **Publieke familiariteit in de zorg stimuleren**, Susan Rietveld
'Portiekgesprekken' zouden het ook in een verzorgingshuis goed doen. Want ook in de zorg zijn informele contacten voor de familie van bewoners belangrijk om zich thuis te voelen.
36. **Familiekring voor vluchtelingenvrouwen**, Coby van Geffen
Het Quality Centre in Utrecht koppelt vluchtelingenvrouwen aan een vrijwillige coach, met de bedoeling te komen tot een duurzaam en gelijkwaardig contact. 'Een maatjesproject waar beide maatjes evenveel van profiteren.'
39. **vervolg De 'nieuwe' wijkaanpak: schijn bedriegt?!**
Fenny Gerrits
40. **Op zoek naar weerkaatst plezier**, Catrinus Egas
Onderzoek naar de samenwerking tussen mantelzorgers, vrijwillige professionals en cliënten in de multiculturele stad.

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

Burgerinitiatief al

'Verslaafd aan de hectiek van het organiseren'

Waar veel burgerinitiatieven na verloop van tijd ingekapseld dreigen te worden door welzijnsorganisaties, gebeurde in het Utrechtse Hoograven het tegenovergestelde. In de fusiedrift van diverse welzijnsinstellingen raakte een tweedehandsbeurs uit het zicht der instanties. En groeide uit tot de grootste van Utrecht.

Zo'n dertig jaar geleden begonnen vijf vrouwen uit de Utrechtse wijk Hoograven onder begeleiding van de volwassenwerker van buurthuis Ravelijn met het organiseren van tweedehands beurzen. Deze beurzen waren vooral bedoeld als 'volwassen-activiteit' voor de vrouwen in de wijk. De opzet was kleinschalig, van de winst haalden de vrijwilligers op vrijdagmiddag Chinees en dat was dat.

Werden de beurzen dertig jaar geleden gehouden in een klein lokaaltje, tegenwoordig staat het hele buurthuis drie dagen op zijn kop. Zo'n vijfduizend stuks kleding en tweeduizend stuks speelgoed passeren dan de revue. De beurzen zijn uniek in Utrecht, nergens zijn ze zo groot en draaien ze al zo lang met zoveel succes.

Drijvende krachten

Drijvende krachten achter deze activiteiten zijn buurtbewoners Nicolien Vink en Tjitske de Jong. Al achttien jaar organiseren ze met behulp van een vaste kern van zestig vrouwen uit de wijk jaarlijks vier grote beurzen: een kinderkledingbeurs in het voor- en najaar, een Wieltjes- en Buitenspeelgoedbeurs eind maart, en een speelgoedbeurs

voor de Sinterklaasperiode. De beide dames sprongen in het gat dat ontstond toen de begeleiding van de volwassenwerker van Ravelijn noodgedwongen steeds minder werd. "De beurzen werden bekender en groter, het aantal vrijwilligers en klanten nam toe en wij hadden allerlei ideeën om de activiteiten te verbeteren. Dus langzaam aan hebben we de leiding overgenomen."

Veel tijd is gaan zitten in het professioneler maken van de organisatie, zoals voorbespreken met de vrijwilligers, planning van de lokalen, overleg met de medegebruikers van het buurthuis, financiën, affiches, formulieren opstellen die tijdens de beurzen worden gebruikt, spelregels voor deelname aan een beurs, et cetera. "We hebben nooit meer bij welzijn aan de bel getrokken want het liep eigenlijk allemaal wel."

Tegenwoordig is er formeel weer iemand van welzijnsorganisatie Portes op de achtergrond aanwezig, maar de dames zijn eigenlijk zo ingewerkt en op elkaar ingespeeld dat ze die steun niet echt nodig hebben. "Alleen voor de praktische zaken is het wel handig. We hebben nu bijvoorbeeld formele afspraken met het buurthuis over het gebruik van de ruimte en verdere faciliteiten."

Omdat de beurzen en de hele organisatie eromheen uit zijn voegen dreigden te barsten, hebben ze een paar jaar geleden al hun taken op papier gezet. Inmiddels hebben ze een draaiboek en zijn veel taken gedelegeerd, van de affiches maken tot het kopen van de koffie. Ze hebben ook precies in hun hoofd wie van de hechte groep vrijwilligers waar goed in is. In totaal hebben ze hulp van zo'n zestig vrouwen: bij de administratie, achter de kassa, de bar, of als gastvrouw aan de deur. Maar vooral ook met het innemen (aan zeventien tafels), labelen, prijzen en sorteren van de artikelen die tijdens

decennia succesvo

de beurs op soort en maat bij elkaar hangen of staan." Net als in een winkel. Dat is, samen met het enorme aanbod, het geheim achter ons succes."

Succesfactoren

De kracht van de beurzen zit hem volgens Nicolien Vink en Tjitske de Jong in de betrokkenheid van de vrijwilligers. "Het is een immense en strakke organisatie die niet zou lopen zonder goed ingewerkte vrijwilligers. Zij weten zonder uitzondering precies wat ze moeten doen. De oudste is in de zestig, de jongste is twaalf jaar." De laatste jaren is er ook veel nieuwe aanwas, alleen helaas bijna niet van allochtone vrouwen. "Zij begrijpen niet goed dat mensen ónbetaald vrijwilligerswerk zouden willen doen. Dat is jammer. Gelukkig komen ze wel in grote getalen naar de verkoopdagen. Hun

aantal groeit gestaag en op vrijdagochtend zijn ze zelfs in de meerderheid. Hopelijk kunnen we ze op deze manier langzaam aan meer betrekken bij de organisatie." De vrijwilligers zijn allemaal erg trouw, het verloop is klein. "Alleen een verhuizing uit de wijk is een reden ermee op te houden. Alle vrijwilligers hebben een binding met de buurt of hebben die gehad. Ze wonen in Hoograven en de aangrenzende wijken Lunetten of Rivierenwijk, of zijn oud-wijkbewoners die in de loop der jaren verhuisd zijn naar de omliggende gemeenten Houten, Nieuwegein of Maarssenbroek. "De beurzen zijn ooit begonnen als een wijkactiviteit en dat willen we graag zo houden."

Ook het evalueren met de vrijwilligers is een belangrijke factor voor het succes van de

beurs. "De nabesprekingen leiden soms tot heftige discussies, maar we bespreken altijd alle problemen en smeden weer nieuwe plannen. Zo roesten we niet vast in onze eigen manier van organiseren. Vroeger hadden wij nieuwe ideeën, nu zijn er weer anderen die ons scherp houden. Vooral de jonge meiden hebben soms goede ideeën over hoe het allemaal nog beter en efficiënter kan."

Sociaal contact

Neveneffect van de beurzen is het sociale contact op straat, merken Nicolien Vink en Tjitske De Jong. "Natuurlijk zijn er vrouwen die elkaar alleen twee keer per jaar op de beurs zien, maar er zijn er ook die regelmatig een praatje maken op de markt, of in de straat. Vroeger kwamen buurtbewoners elkaar tegen bij de groenteboer, nu is dat op

de beurs. Soms ontstaan er zelfs hechte vriendschappen."

Tijdens de beurzen en de voorbereidingen zijn ze dan ook actief mensen bij elkaar te introduceren en onderling contact te laten maken. "Dan zeggen we bijvoorbeeld, wist je dat die en die vlak bij jou woont." Alle vrijwilligers krijgen een naamplaatje, en Vink en De Jong houden een adressenlijst bij, zodat iedereen elkaar altijd kan vinden. "De sociale samenhang tussen de vrijwilligers is groot, vrouwen voelen zich welkom op de beurs. Tijdens de verkoopdagen ontmoeten enkele honderden autochtone en allochtone vrouwen elkaar. Vrijwilligers vertellen ook dat ze zich veiliger voelen in de wijk sinds ze met de beurzen meedoen, omdat ze meer vrouwen kennen in de wijk, en vaak ook weten waar deze wonen."

Lief- en leedclub

Ideeën waren er genoeg de afgelopen jaren. Zo introduceerde Nicolien Vink in 2003 de Wieltjes-en Buitenspeelgoedbeurs die meteen een groot succes was. In 2005 hielden ze een enquête om te kijken of het mogelijk was de verkooptijden van de kledingbeurzen uit te breiden. "We steken maanden tijd en energie in de voorbereidingen van een beurs die wat verkooptijd betreft in totaal maar vijf uur duurt. Maar

het idee om eerder te beginnen met de verkoop kreeg weinig steun. Alles staat of valt toch met de bereidwilligheid van vrijwilligers." Ook voor hun idee van een volwassen-kledingbeurs was (nog) te weinig draagvlak.

In 2003 begonnen ze met een *lief-en-leedclub*. "Directe aanleiding voor het opzetten van deze club was het ontbreken van kraamhulp bij een van onze vrijwilligers. Wij vonden dat zoiets niet meer mocht gebeuren en hebben toen alle vrijwilligers gemobiliseerd om in te springen waar dat nodig is." Vrijwilligers met een hulpvraag geven deze door aan Tjitske, die -anoniem- de hulpvraag rond-mailt en het hulpaanbod inventariseert. Afhankelijk van de vraag en het hulpaanbod worden vervolgens de vrijwilligers ingezet. Het lief-en-leed-team springt in waar nodig: bij ziekte, sterfgevallen, om te kramen, en nog veel meer. Het is een min of meer slapende club die actief wordt bij calamiteiten.

Na de tsunami-ramp in 2004 organiseerden ze met dezelfde groep vrouwen een inzamelingsactie voor Stichting Motherhood. De actie liep min of meer uit de hand omdat de respons te groot was. "Je kent elkaar en hebt eigenlijk aan een half woord genoeg." Honderd gevulde bananendozen gingen op transport, waarvan de transportkosten voor

Stichting Motherhood zijn betaald met het winstgeld van de beurzen. Dat was een uitzondering op de regel dat het geld binnen welzijnsorganisatie Portes blijft.

"Omdat de winst van de beurzen nog steeds stijgt, hebben we besloten goede doelen binnen Portes-Hoograven te steunen: keukenspullen voor een buurthuis, spelmateriaal voor een naschoolse opvang, een zandgraver voor een speeltuin, t-shirts met opdruk voor de vrijwilligers van de beurzen, et cetera." De niet verkochte kleding en het speelgoed van de beurzen gaan onder andere naar een kindertehuis in Roemenië.

Belangrijkste drijfveer voor Nicolien Vink en Tjitske de Jong is de kick die het organiseren ze geeft. "We zijn een beetje verslaafd aan de hectiek van het organiseren, aan de adrenaline die dan door je lijf pompt." Tegenwoordig zeggen ze wel eens tegen elkaar: 'we zouden alles kunnen organiseren, zo goed zijn we op elkaar ingespeeld'. "Vroeger belden we elkaar om de haverklap: 'heb je daar en daar nog aan gedacht?', met de komst van email is er toch wat rust in de tent gekomen." Ook voor het thuisfront, want beiden hebben ze een baan en een gezin. "Het is leuk om te doen, juist omdat het maar vier keer per jaar is." <

Meer Mee Doen¹

De Wmo, over kansen voor participatie en de rol van sociale professionals

Meedoen. Dat is het mantra waarop door het laatste kabinet Balkenende wordt getamboereerd. Meedoen in termen van arbeidsparticipatie, meedoen in termen van integratie, meedoen in termen van 'zorgen voor elkaar', meedoen in termen van verantwoordelijkheid nemen voor de eigen leefomgeving. Van de burgers in Nederland wordt dus heel wat gevraagd.

In de klassieke termen van het sociaal beleid staat participatie centraal in het huidige tijdsgewricht. Afzijdig staan, uitsluitend aandacht voor het individu en individuele ontplooiing, dat kan niet meer. Er is een diep besef dat het nemen van gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het samenleven weer noodzakelijk is om de wijken, buurten en dorpen vitaal en sociaal duurzaam te houden of te maken. Dat besef is terug te vinden in veel impulsen op lokaal niveau: de sterke nadruk op de inzet van frontliniewerkers die aan sociaal weefsel van de samenleving bouwen (de wijkagent, de wijkverpleegkundige, de onderwijzer, de sociaal beheerder, de opbouwwerker). Het is zeker ook terug te vinden in de impulsen die het Rijk afgeeft in haar sociale programma's. Het programma-ministerie van WWI verscherpt de inzet op de sociale kwaliteit van de veertig 'prachtwijken', het ministerie van LNV wil meer aandacht voor de sociale kwaliteit van het platteland. En het ministerie van VWS zet de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) in. Centraal in al deze beleidsimpulsen staat de betrokkenheid van bewoners.

Wmo

De Wmo gaat hierin erg ver. De Wmo is de eerste wet waarin de participatie van burgers en bewoners centraal wordt gezet, en waarin ook in de verschillende wetsartike-

len de opdracht aan de gemeenten wordt verstrekt om de participatie van bewoners ter hand te nemen. Interessant dus om te kijken of de Wmo al in het invoeringsjaar (2007) bewegingen heeft bewerkstelligd op het terrein van de participatie van burgers en bewoners.

Dat kan, omdat MOVISIE in het najaar van 2007 onderzoek heeft verricht onder de uitvoerende organisaties die op de een of andere manier onder het regime van de Wmo vallen (zie kadertekst). In dit artikel staan de resultaten uit dit onderzoek centraal die direct betrekking hebben op de

participatie van bewoners en burgers, en de rol die de professionals die betrokken zijn bij samenlevingsopbouw hierbij kunnen en (zouden) moeten spelen.

Participatie?

Er wordt totnogtoe opvallend positief bericht over de betrokkenheid van bewoners bij de invoering van de Wmo door de onderzoekers die de implicaties van de invoering van de Wmo in de gaten moeten houden. In de Jaarpublicatie benchmark Wmo 2007 (SGB0, 2008) is een aantal observaties opgetekend op basis van onderzoek onder tweehonderd gemeenten. Op de eerste pagina van de basisbenchmark wordt tevreden gemeld: 'Inwoners worden op vrijwel alle prestatievelden betrokken bij het Wmo-beleid'. En in de recente beleidsbrief van staatssecretaris Bussemaker (2 juni 2008) wordt het Verwey-Jonker instituut geciteerd: "De cliëntparticipatie in gemeenten heeft sinds de invoering van de Wmo een grote vlucht genomen. Dit geldt zowel voor de formele als de informele vormen van participatie." (Ondersteuning cliëntparticipatie Wmo, Verwey-Jonker Instituut, 2008). In deze beleidsbrief wordt ook gesig-

Onderzoek onder uitvoerende instanties

Aan het Trendonderzoek hebben ruim 380 organisaties meegewerkt, waarvan een 153 uit de 'civil society'. Er zijn ook 25 organisaties uitgebreid geïnterviewd, en tijdens twee werkconferenties is met betrokken organisaties nagedacht over oplossingen voor de implementatieperikelen van de Wmo. Rond de concepteindrapportage is een expertmeeting georganiseerd. In de verslaglegging zijn ook de resultaten van het Frontliniepnl over de Wmo verwerkt. Hierin hebben ruim vierhonderd frontliniewerkers hun mening kunnen geven over de gevolgen van de invoering van de Wmo.

naleerd, dat "de burgerparticipatie (...) een ander gezicht heeft gekregen. Veel burgers participeren op eigen kracht en organiseren zelf buurtfeesten, richten zelf een sportvereniging op en zetten zich in voor vrijwilligerswerk. Burgers dragen op die manier hun steentje bij aan een samenleving waarin mensen zich verbonden voelen."

Professionele drukte

Is deze feestvreugde dus wel terecht? En zo ja, is het terecht dat dit feestje wordt gevierd vanwege de introductie van de Wmo? In het Trendrapport 'De uitvoering van de Wmo in beeld' komt toch een wat kritischer beeld bovendien. Weliswaar is de invloed van de Wmo op de civil society in potentie erg groot, maar in het invoeringsjaar 2007 blijkt de implementatie toch vooral tot heel veel professionele drukte te hebben geleid. Waarschijnlijk heeft het positieve beeld over participatie van burgers in de onderzoeken van bijvoorbeeld SGBO veel te maken met het onderscheid tussen horizontale en verticale participatie. (zie kadertekst)

Civiele samenleving eenzijdig betrokken

De civiele burgerorganisaties zijn en worden nog maar weinig betrokken bij de uitvoering van de Wmo. Maar een klein deel verwacht bijvoorbeeld dat zij in de toekomst betrokken zal zijn bij het gemeentelijk Wmo-beleid en een groot deel van de civiele organisaties verwacht ook niet dat zij door professionele organisaties als strategische partner betrokken zullen worden. Hierbij komt het onderscheid tussen horizontale en verticale burgerparticipatie scherp om de hoek kijken. Bij de verticale burgerparticipatie (de betrokkenheid van burgers bij beleid van gemeenten en professionele organisaties) is wel degelijk een toename van de betrokkenheid van (selecte groepen van) burgers te signaleren. Hier gaat het echter veelal om de inspraakelite die via Wmo-raden in 'proto-professionele'²

zin bij beleidsvoorbereiding en visie-ontwikkeling worden ingeschakeld. Vaak via door professionals ondersteunde cliëntenplatforms, en wijk- en dorpsraden. Ongeorganiseerde burgers en kwetsbare

algemeen oordeel geven over de Wmo dan de professionele organisaties. De burgerverbanden delen een viereneenhalf uit voor de Wmo als er gevraagd wordt naar de consequenties voor hun eigen organisatie en een mager vijfje voor de Wmo als geheel. De pro-

Tabel: rapportcijfer Wmo intern en extern

Organisaties	Rapportcijfer voor consequenties van de Wmo voor de eigen organisatie	Rapportcijfer voor de Wmo als geheel
Welzijn	5,9	5,6
Civiel	4,6	5,1
Zorg	5,6	4,8
Totaal	5,3	5,2

burgers in de marge van de samenleving blijven in de hoek staan.

Contra-intuïtieve gevolgen

De resultaten van het trendonderzoek zijn hier ook contra-intuïtief op een ander terrein. Vanuit de basale vertrekpunten van de Wmo mag verwacht worden dat er extra wordt geïnvesteerd in de civiele samenleving. Dat lijkt echter niet het geval. Bij vrijwel alle professionele organisaties, zeker degenen die zich bewegen op het terrein van leefbaarheid en sociale samenhang, is de begroting en capaciteit sinds de introductie van de Wmo toegenomen. De capaciteit en subsidiestromen naar organisaties in het civiele domein lijken echter te stagneren of zelfs terug te lopen.

Het is dan ook niet vreemd dat de organisaties uit het civiele domein een negatiever

fessionele organisaties zijn ook niet onverdeeld positief, maar komen toch op een gemiddeld oordeel van een vijfeneenhalf.

Stellingname

Deze rapportcijfers worden in het trendrapport ook onderbouwd in de reacties op een aantal stellingen die wij hebben voorgelegd. Zo wordt de stelling dat 'de Wmo geen invloed heeft op het werk van onze organisatie' door ruim 42 procent van de organisaties uit het civiele domein beaamd, terwijl deze percentages in het professionele circuit verwaarloosbaar zijn. De stelling dat 'de Wmo is gebaseerd op een onrealistische verwachting over de toename van vrijwillige inzet van burgers' wordt door de helft of meer van alle bevroegde organisaties onderschreven. Opmerkelijk is ook dat op de evaluatieve stellingen ('De Wmo leidt tot verbetering van de kwaliteit van de zorg voor kwetsbare burgers' en 'de Wmo is een aanmerkelijke verbetering ten opzichte van de oude situatie') het civiele domein een neutrale positie inneemt. Dit terwijl de professionele organisaties meestal veel duidelijker stelling nemen. Kort door de bocht: de Wmo weet de burger nog niet te bereiken.

Niet meer vrijblijvend

Organisaties en professionals die zich met samenlevingsopbouw bezig houden, zullen zich scherp moeten realiseren dat de Wmo

Horizontale en verticale participatie

Bij horizontale civiele participatie gaat het om het verantwoordelijkheid nemen voor en activiteiten ontplooiën met medebewoners, de leefomgeving en de buurt. Bij verticale participatie gaat het om deelname aan het beleidsproces, bijvoorbeeld middels cliëntenorganisaties en participatie in Wmo-platforms door (al betrokken) burgers.

de komende jaren veel nieuwe kansen biedt om dit werk in een nieuwe winkel in de etalage te zetten. De kern van het Wmo-beleid is dat er wordt ingezet op het meedoen van alle burgers in de samenleving. En dit keer niet vrijblijvend. De kernexpertise en –kunde van de opbouwwerkers en andere professionals in de samenlevingsopbouw is gelegen in het betrekken van (groepen) bewoners bij hun leefomgeving. Zij zullen deze expertise voor een deel op een andere manier in moeten zetten dan gebruikelijk was. De Wmo is in essentie gericht op het verbinden van sociaal sterke groepen met kwetsbare individuen, en het compenseren van kwetsbare bewoners om deel te kunnen nemen aan de samenleving. De (frontlinie)professionals die zich het domein van de samenlevingsopbouw toe-eigenen, zullen zich meer gericht moeten gaan inzetten op het aanboren van het potentieel in het civiele domein om kwetsbare bewoners te ondersteunen en te laten participeren.

Moraliseren

Concreet betekent dat, dat het opbouwwerk zich zal moeten positioneren op het terrein

van wonen, zorg en welzijn en buurtzorg, bij de opvang van kwetsbare bewoners in de buurt (ex-psychiatrische patiënten, licht verstandelijk gehandicapt). En dat zij daarbij met name zullen moeten inzetten op 'empowerment' van de sterke buurtbewoners om zich te bekommeren om deze groepen. Een strategie die vraagt om een kanteling van het perspectief van maatschappelijke organisaties en de lokale overheid. Een strategie die minder is gericht op het sluiten van burgers in het beleid van gemeenten en maatschappelijke organisaties. Een beleid dat veel meer is gericht op het participeren van de lokale overheid en maatschappelijke organisaties in bewonersinitiatieven. Een professionele inzet in de frontlinie die ook een moreel beroep zal moeten doen op bewoners om zich in te zetten voor hun omgeving. En daarmee ook een nieuwe vraag legt bij frontlinieprofessionals om te moraliseren³. In de Wmo wordt van bewoners heel veel gevraagd. Dan is het niet teveel gevraagd om dat van de professioneel betrokkenen ook te doen. Meer mee doen, dus.

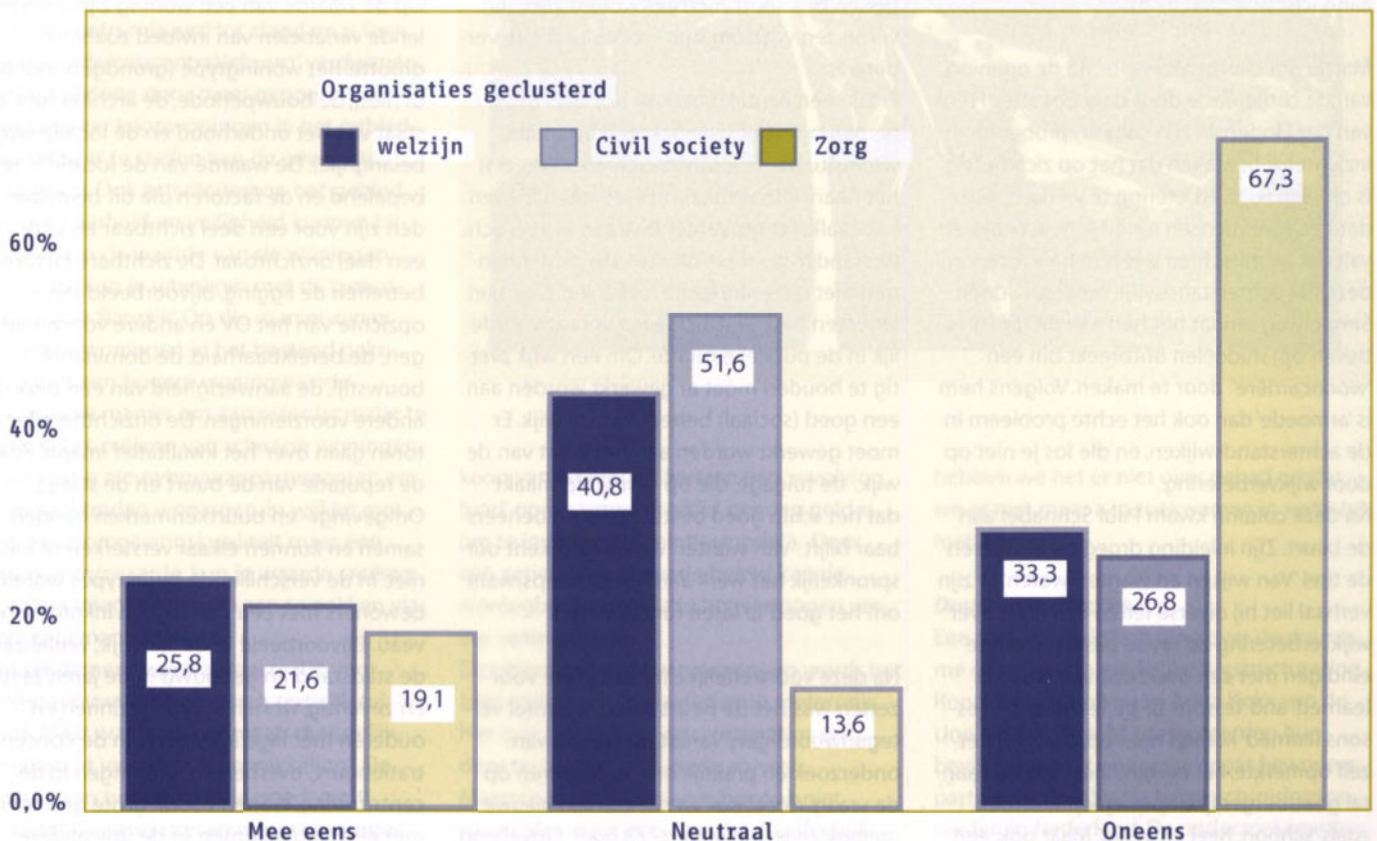
De auteur is senior medewerker aan de programma's Leefbaarheid en Sociale Samenhang en Trends en Onderzoek bij MOVISIE.

1) De titel van dit artikel is ontleend aan het onderzoek dat MOVISIE verrichte naar de werking van het participatiebeleid en de participatie-instrumenten in de gemeente Lelystad (Uyterlinde en Sprinkhuizen, Utrecht, 2007)

2) Proto-professioneel: burgers die zich het idioom van de (sociale) professionals eigen hebben gemaakt en zich in deze professionele en ambtelijke circuits natuurlijk weten te bewegen.

3) Zie bijvoorbeeld: Lia van Doorn, Sociale Professionals en morele oordeelsvorming, Hogeschool Utrecht 2008 en Tonkens, Uitermark en Ham (red.), Handboek Moraliseren. Burgerschap en ongedeelde moraal, Jaarboek ISS, Van Gennep, Amsterdam, 2006.

<

De Wmo leidt tot een betere kwaliteit van zorg voor kwetsbare burgers

De 'nieuwe' wijkaanpak

Onder deze prikkelende titel organiseerde Corpovenista in de Haagse Hogeschool een conferentie ter afsluiting van het gelijknamige onderzoeksprogramma. Aan het einde van de dag werd bekend gemaakt dat Corpovenista een vervolg krijgt. Dat is goed nieuws voor de bij stedelijke vernieuwing betrokken professionals en bewoners. Er gaat niets boven gedegen onderzoek om te bepalen hoe je het best te werk kunt gaan in de herstructurering.

De conferentie werd bezocht door talrijke geïnteresseerden die allen in meer of mindere mate een bijdrage hadden geleverd aan de onderzoeken in de afgelopen vijf jaren, of gewoon benieuwd waren naar de bevindingen van de onderzoekers. Er stonden verschillende prominente sprekers op het programma die met hun bespiegelingen diverse voor hen belangrijke aspecten van wijkvernieuwing onder de aandacht brachten.

Martin Brill startte als eerste, na de opening van de conferentie door dagvoorzitter Frénk van der Linden. In zijn column probeerde hij inzichtelijk te maken dat het op zich nuttig is om aan wijkverbetering te werken, maar dat het voor mensen moeilijk te accepteren valt dat ze misschien wel hun hele leven in dezelfde achterstandswijk moeten wonen. Simpelweg omdat het hen aan de (perspectieven op) middelen ontbreekt om een 'wooncarrière' door te maken. Volgens hem is 'armoede' dan ook het echte probleem in de achterstandswijken, en die los je niet op door wijkverbetering.

Na deze column kwam Paul Schnabel aan de beurt. Zijn inleiding droeg de intrigerende titel 'Van wijken en wanten weten'. In zijn verhaal liet hij diverse feiten en cijfers over wijkverbetering de revue passeren om te eindigen met een overzicht van 'lessons learned' and 'lessons to be learned'. De 'lessons learned' komen neer op, zoals hij het zelf opmerkte, het eerbiedigen van een aantal goedburgerlijke normen en waarden, zoals 'schoon, heel en veilig'. Maar ook: een integrale aanpak, een mix van huur en koop, grondgebonden en gestapelde

woningen, levendigheid = veiligheid, functiemenging moet.

De 'lessons to be learned' zijn: mensen willen privé groen, de 'woonkamer buiten' in plaats van publiek groen. De bewoners van de huizen zijn gezinnen met kinderen, huisdieren en auto('s). Daar moet rekening mee worden gehouden. Wonen is conservatief. Mensen benaderen wonen op een statusgevoelige manier en willen over het algemeen tussen 'ons soort mensen' wonen. Mensen verhuizen vaak om hun woonsituatie te verbeteren.

Er zijn een aantal moeilijke hobbels te nemen om voor iedereen een optimale woonsituatie te kunnen creëren. Allereerst het financiële verhaal, niet iedereen is even kapitaalkrachtig. Verder bestaan in veel achterstandswijken problemen die samenhangen met uiteenlopende leefstijlen. Ook niet iedereen beweegt zich even verantwoordelijk in de publieke ruimte. Om een wijk prettig te houden moet er gewerkt worden aan een goed (sociaal) beheer van de wijk. Er moet gewerkt worden aan het want van de wijk, de tuigage, die op een schip maakt dat het schip goed bestuurbaar en beheersbaar blijft. 'Van wanten weten' betekent oorspronkelijk het werk aan het (scheeps)want om het goed te laten functioneren.

Na deze voortreffelijke inhoudelijke voorzetten was het de beurt aan een aantal vertegenwoordigers vanuit de wereld van onderzoek en praktijk om te reageren op de vraag: *Noodzaak en nut van een nieuwe aanpak: moet het anders? En hoe?* Opvallend was dat de betrokkenen onderschreven dat de wijkaanpak geen oplossing biedt voor

alle mogelijke problemen in achterstandswijken. Er werd genuanceerd afgewogen wat nu precies wel en wat niet mag worden verwacht van een ingreep als wijkverbetering. Wat betreft de inbreng van bewoners waren de meningen verdeeld. Joke Bakker van het LSA pleitte voor een eigen rol van bewoners in het hele besluitvormingstraject voorafgaand en tijdens het proces van wijkverbetering. Bijvoorbeeld via het geven van instemmingsrecht aan de bewoners.

Waardecreatie

De eerste workshop van mijn keuze was Werken aan waarde in wijken. Deze ging over waardecreatie van het wijkvastgoed. De workshop werd gegeven door Marnix Koopman, Rogier Noyon en Cor Kool. In de inhoudelijke voorzetten werd ingegaan op de technische aspecten van waardebeoordeling van woningen. Centraal stond de vraag: Wat is woningwaarde?

Op de waarde van een woning zijn verschillende variabelen van invloed zoals: de grootte, het woningtype (grondgebonden of niet), de bouwperiode, de architectuur, de staat van het onderhoud en de locatie (erg belangrijk!). De waarde van de locatie is zeer bepalend en de factoren die dit beïnvloeden zijn voor een deel zichtbaar en voor een deel onzichtbaar. De zichtbare factoren betreffen de ligging, bijvoorbeeld ten opzichte van het OV en andere voorzieningen, de bereikbaarheid, de dominante bouwstijl, de aanwezigheid van een park of andere voorzieningen. De onzichtbare factoren gaan over 'het kwalitatief imago', zoals de reputatie van de buurt en de status. Omgevings- en buurtkenmerken hangen samen en kunnen elkaar versterken of juist niet. In de verschillende buurttypes wonen bewoners met een homogeen inkomensniveau. Bijvoorbeeld in de 'flatwijk', veelal aan de stadsrand en gebouwd in de jaren zestig en zeventig, wonen vooral gezinnen en ouderen met lage inkomens. In de 'concentratiebuurt', overbezette woningen in de centrumring, wonen vooral grote gezinnen met een laag inkomen. In de drie andere woningtypes, de 'sjieke buurt', de 'centrumbuurt' en de 'gezinswijk' wonen veelal men-

schijn bedriegt?!

sen met een hoog inkomen. Naarmate het inkomen gemiddeld hoger is, is de waarde van de huizen ook groter.

Een buurt die bewoond wordt door mensen met veelal een laag inkomen kan worden 'opgewaarderd' door de arme bewoners eruit te bonjouren en te bevorderen dat er een andere groep wordt aangetrokken om zich in die wijk te vestigen. In dit verband spreek je van 'transformatie'. Een mooi voorbeeld van 'transformatiemogelijkheden' zie je met betrekking tot de 'centrumbuurt' en de 'concentratiebuurt'. Deze buurten lijken op elkaar en dus bestaat de mogelijkheid deze buurten meer als één buurt te herontwikkelen. In de 'centrumbuurt' wonen veelal mensen met hoge inkomens en in de 'concentratiebuurt' mensen met lage inkomens. Door in deze buurten meer samenhang te brengen en de groep mensen met lage inkomens geleidelijk aan in andere buurten onder te brengen en te substitueren door mensen met hoge inkomens komt er een grotere 'centrumbuurt' tot stand en is (een deel van) de 'concentratiebuurt' verdwenen. Dit kun je doen door meer eengezinswoningen en meer koopwoningen in het gebied beschikbaar te stellen aan de gewenste doelgroep. Ook activiteiten op het gebied van leefbaarheid en veiligheid kunnen bijdragen aan de waarde van de woningen. Hetzelfde kun je uitvoeren met de 'gezinswijk' en de 'flatwijk'. Op die manier zijn er dus meer woningen in het bestand gekomen met een hogere woningwaarde.

Een andere manier om aan waardecreatie te doen is het creëren van schaarse woningen, zoals ruime nieuwbouwappartementen en grondgebonden woningen. In wijken met een hoge omgevingskwaliteit maar een lage woningwaarde, kun je waarde creëren door het imago probleem aan te pakken via 'reputatiemanagement'.

Het rendement van waardecreatie voor woningbouwverenigingen is redelijk evident. Maar wat is nu het maatschappelijk rendement van waardeontwikkeling? De waarde van het onroerend goed van woningbouwcorporaties is hun vermogen. Er zijn drie basisstrategieën die kunnen worden gehanteerd ten aanzien van het winst-

gevend omgaan met vastgoed. De eerste is project ontwikkeling; huizen van de teken-tafel verkopen en vervolgens bouwen. Dit levert winst op de korte termijn op. De tweede strategie is degene die wordt gehanteerd door beleggers: verhuren en vervolgens uitponden. Dit levert middellange termijnwinst op. Corporaties verdienen geld via het huisvesten van mensen. Dit levert pas op de lange termijn winst op. Corporaties hebben de mogelijkheid om mengvormen van de hierboven omschreven strategieën te hanteren. Activiteiten als het plegen van nieuwbouw, verhuur en ver-

zieningen en het stimuleren van activiteiten die zijn gericht op het verbeteren van de leefbaarheid en de veiligheid.

We kunnen ons wel afvragen hoe het verder gaat met de mensen met een laag inkomen. Het lijkt erop dat er via een doelbewuste waardecreatie van woningbouwcorporaties misschien wel veel meer mensen problemen zullen ondervinden bij het vinden van passende huisvesting in de toekomst. De (hoogte van de) huursubsidie speelt een cruciale rol bij het betaalbaar houden van huisvesting voor minder kapitaalkrachtige groepen in de samenleving. In de workshop

Foto uit: 'Van wijken weten'

koop van woningen leveren een 'revolving fund' op waarmee er altijd genoeg geld is om te investeren ('treintjesmodel'). Door een actief waardecreatie beleid kan de woningbouwcorporatie het vermogen verder optimaliseren. De ultieme waarde van woningen wordt het best uitgedrukt in de vierkante meterprijs. Het is in het belang van corporaties om deze zo ver mogelijk op te stuwen. Maatschappelijk gezien is het ook niet slecht als corporaties, om dat zo effectief mogelijk te kunnen doen ook investeren in de buurtkwaliteit via het creëren van voor-

hebben we het er niet over gehad omdat we er niet maar aan toekwamen in verband met de tijd.

Duurzame effecten

Een andere workshop ging over de duurzame effecten van stedelijke herstructurering. Ronald van Kempen en Anita Kokx van de Universiteit Utrecht presenteerden hun bevindingen uit onderzoek naar bewonersparticipatie in diverse herstructureringsgebieden in Nederland. De onderzoeksmethoden behelsden enquêtes en diepte-interviews. Lees verder op pagina 39.

Steeds meer te doen

Activeringscentrum van en voor bijstandsgerechtigden

Bij de Doenerij in Culemborg kunnen mensen met een bijstandsuitkering terecht om hun kwaliteiten en talenten te ontdekken. Ze worden daarbij geholpen door ervaringsdeskundigen. Uiteindelijke doel is dat ze iets gaan doen dat bij hen past. 'Iedereen is zo enthousiast dat we moeten opletten om niet teveel activiteiten in een keer aan te bieden.'

'Hadden ze dit niet dertig jaar geleden kunnen doen?' Jammer dat er niet meer mensen naar toe komen.' Dit zijn reacties van deelnemers die geregeld naar de Doenerij in Culemborg komen om er mee te doen aan activiteiten. "Sommigen zijn zo enthousiast dat ze er veel te vroeg zijn", vertelt Chris Blommers, pr-man van de Doenerij. Als vrijwilliger gaf hij de eerste twee maanden computercursussen aan mensen met een bijstandsuitkering, nu werkt hij er parttime.

De Doenerij is een plek waar mensen met een bijstandsuitkering terecht kunnen. Ze worden opgevangen door ervaringsdeskundigen; mensen die zelf in de bijstand hebben gezeten. Deze groep van negen mensen en vier vrijwilligers helpen bij vragen. Afhankelijk van de vraag van de deelnemers worden activiteiten georganiseerd met als doel dat de bijstandsgerechtigden er iets van leren. Maar ook gezelligheid speelt een belangrijke rol.

De Doenerij is een initiatief van de gemeente Culemborg. "De sociale dienst heeft elf mensen gevraagd om negentig anderen in

de bijstand te interviewen", vertelt Chris Blommers. "Ze hebben daarvoor een training gekregen. Het was de bedoeling om met de interviews vragen en ideeën van die mensen in beeld te krijgen, maar vooral om ze te activeren. Zeg maar achter de geraniums vandaan te krijgen."

Mieke van de Burg is een van die interviewsters. "Tijdens de interviews zeiden veel mensen dat ze wel aan activiteiten wilden meedoen, maar als puntje bij paaltje komt, laten velen het nog afweten. Zo'n vijftwintig procent van de mensen die we hebben geïnterviewd is inmiddels actief geworden." Daarnaast heeft de Doenerij ook losse inloop van mensen die van de Doenerij hebben gehoord. En laatst hadden ze een open dag die ook weer veel inschrijvingen heeft opgeleverd.

"Maar het valt niet mee om mensen actief te krijgen", zegt Dora Keyser, een andere interviewster. "Pas als ze hier eenmaal zijn en weer onder de mensen komen, worden ze toch enthousiast."

"Je ziet ook vaak dat mensen over pijntjes-zus en pijntjes-zo beginnen als ze hier net zijn", vult Mieke van de Burg aan, "maar na

een tijdje hebben ze hele andere verhalen. Dan zie je dat ze zich weer op heel andere dingen gaan richten. Dat zag je bijvoorbeeld in de brei-groep gebeuren, waar ze opeens met z'n allen aan het zingen waren!"

Mieke van de Burg en Dora Keyser zijn na de interviews als vrijwilliger actief geworden bij de Doenerij. Dora voor 30 uur in de week, Mieke voor 36 uur. "Eigenlijk hebben we onszelf ook geactiveerd," zegt Van de Burg. "Toen we aan die interviews begonnen had ik geen idee dat we hier zoveel uur als vrijwilliger actief zouden worden. We wisten niet eens wat 'activeren' was, laat staan wat een 'activeringscentrum' inhield. Bijna iedereen die interviews heeft afgenomen is nu als vrijwilliger actief." Datzelfde zie je bij veel bezoekers gebeuren, aldus Dora Keyser. "Toen we net waren gestart was er nog niet zoveel te zien. Nu zijn er heel veel activiteiten en zien de mensen wat ze hier kunnen doen en of ze dat leuk vinden."

Uiteindelijk is een kwart van de geïnterviewden actief geworden in de Doenerij, wat inhoudt dat driekwart niet actief is. "Het

in de Doenerij

is wel de bedoeling dat we daar nog iets mee gaan”, zegt Dora Keyser. “Maar deze cijfers zijn net naar de gemeente gegaan. Dus dat wordt eerst nog besproken.”

Activiteiten

Op dit moment zijn er elke dag van de week activiteiten waar mensen gebruik van kunnen maken. Maandag is er de formulierenbrigade, zij helpen mensen bij het invullen van formulieren. Op diezelfde dag is er ook een groepje mensen dat gaat wandelen.

“Dinsdags is er een babbeluurtje en computerles; woensdag hebben we het maatjesproject en een schilderscursus; donderdag is er voor de medewerkers ‘s ochtends een cursus en ‘s middags is er breien en wordt er gekookt. Op vrijdag is er een groepje dat komt kaarten.”

Binnenkort start een cursus *uitkomen met inkomen*. “Die cursus hebben we zelf ook gevolgd en dus kunnen we daar anderen veel over vertellen en tips over geven” aldus Mieke van de Burg.

Daarnaast is er veel animo voor yoga, dus dat zijn ze eveneens aan het regelen. En inmiddels zijn ze op vrijdag begonnen met

zwemmen. “Een vrijwilliger geeft zwemles,” vertelt Chris Blommers. “De andere dames gaan baantjes zwemmen en daarna lekker kletsen in het bubbelbad. Je merkt gewoon dat ze het heerlijk vinden om er even uit te zijn. Dat is natuurlijk ook de achterliggende gedachte van de Doenerij; mensen het huis uit krijgen en actief deel laten nemen aan de maatschappij. Dat sterkt hen ook in het vinden van werk.”

Werk

Aansluitende activiteiten in de richting van betaald werk zijn er niet binnen de Doenerij. Wel zijn er op individuele basis vervolgtrajecten mogelijk, dat wordt geregeld via de sociale dienst. “We wijzen mensen wel op die mogelijkheid”, aldus Chris Blommers. “En er worden ook wel stappen naar betaald werk gezet. Ik ben zelf als vrijwilliger binnen gekomen om computerles te geven. Nu ben ik voor twintig uur in de week in dienst voor die lessen en voor de pr.”

Daarnaast geeft ook het ROC computerles bij de Doenerij, een cursus van tien lessen voor mensen die een brief willen leren

schrijven in Word, of een sollicitatiebrief willen leren maken op de computer. “Als ze tenminste acht van de tien lessen hebben gevolgd, krijgen ze een getuigschrift. Ze moeten wel vooraf twintig euro lesgeld betalen, maar dat is alleen maar om ze te motiveren om ook echt te komen. Na afloop van de cursus krijgen ze dat geld weer terug.”

Twee vrijwilligers zijn inmiddels bij andere stichtingen gedetacheerd, waar ze over een tijdje in dienst worden genomen.

“Eigenlijk doe ik ongemerkt veel meer dan ik ooit had gedacht”, vindt Mieke van de Burg. “Ik kan steeds meer op mijn cv zetten. Je staat er eigenlijk niet zo bij stil, maar als je je realiseert dat je vergaderingen houdt en dat je dan gespreksleider bent of de notulen maakt, dan kun je eigenlijk veel meer dan je denkt.”

Andere gebruikers

Het project is opgezet voor mensen in de bijstand door mensen in de bijstand. Maar ook andere bewoners van Culemborg voor wie activering een eerste stap zou zijn, lopen wel bij de Doenerij binnen. “We

Activeringscentrum de Doenerij

In 2007 is het ministerie van Sociale Zaken gestart met een pilot-project, het activeringscentrum de Doenerij. Samen met Alphen a/d Rijn, Almelo en Ede is Culemborg in dit project gestapt. Elf uitkeringsgerechtigden hebben negentig Culemborgers geïnterviewd. Het doel van de interviews was bij de betrokkenen zelf te achterhalen waar zij behoefte aan hebben, wat zij belangrijk vinden, wat zij kunnen en wat zij willen. Met de uitkomst van deze interviews hebben de elf deelnemers aan dit project een plan bedacht voor het opzetten van een maatschappelijk activeringscentrum.

Het eerste activeringscentrum van Nederland is in september 2007 in Ede door Minister Aboutaleb geopend. In Culemborg gingen de deuren van de Doenerij in oktober open. De Doenerij wil mensen met een WWB-uikering die een lange afstand tot de arbeidsmarkt hebben de mogelijkheid bieden hun kwaliteiten en talenten te (her)ontdekken via nuttige, leerzame en gezellige activiteiten. Ontmoeting is het sleutelwoord bij de Doenerij. De medewerkers zijn ervaringsdeskundigen, zij komen namelijk zelf uit een uitkeringssituatie en voor hen is deze baan een opstap naar langdurig betaald werk. Dat dit concept werkt, blijkt wel uit het feit dat binnen een half jaar 20 procent van de medewerkers is uitgestroomd naar betaald werk.

Een maatschappelijk activeringscentrum werkt met een innovatieve methodiek:

- Langdurig werklozen activeren zelf andere werklozen en gaan actief op zoek naar activiteiten waar burgers/ buurten behoefte aan hebben;
- De werkomgeving komt overeen met die van betaald werk: het gaat om afspraken nakomen, op tijd komen, elkaar helpen et cetera;
- Er wordt samengewerkt met de organisaties die in de wijk al diensten aanbieden.
- Het gaat vaak om het clusteren en uitbreiden van bestaande activiteiten. Per gemeente wordt een maatwerkoplossing gekozen.

V.l.n.r.: Dora Keyser, Mieke van de Burg en Chris Blommers

mogen alleen niet iedereen helpen", zegt Chris Blommers. "Vaak krijgen we bijvoorbeeld vragen van mensen uit de WAO. Zij willen graag naar de Doenerij komen. Omdat zij niet tot de doelgroep behoren, kunnen we niets voor hen doen. Dat is best lastig en jammer. Misschien dat dat in de toekomst verandert."

Casemanagers van de sociale dienst verwijzen mensen vaak door naar de Doenerij, weet Mieke van de Burg. "Misschien gaan ze dat straks ook wel doen met mensen in de WAO."

Er wordt al met al een stevig beroep gedaan op de vrijwilligers. Begeleiding vanuit het

wijkcentrum is er niet, daar huurt de Doenerij alleen de ruimte en maken ze gebruik van de voorzieningen. "We krijgen begeleiding van een projectleider die voor 24 uur in de week is aangesteld."

Dagvoorzitter
Kustaw Bessems

Radicaal Jong

'Radicaal Jong, het praktijkcongres over radicalisering en werken in de frontlinie' vond op donderdag 24 april 2008 plaats in Rotterdam. Het congres werd georganiseerd door Zorg+Welzijn, vakinformatie voor sociale professionals en MOVISIE, kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling. Dagvoorzitter was Kustaw Bessems, politiek redacteur van Dagblad de Pers.

Ruim honderd professionals (ambtenaren, medewerkers van steunfuncties en kennisinstituten, onderzoekers, jeugdzorgwerkers, onderwijzers, welzijnswerkers) uit het hele land luisterden naar het boeiende verhaal van keynote speaker Tariq Ramadan. Vervolgens sprak Marco Zannoni (COT) over de rol van eerstelijns welzijnswerkers, Anton van Wijk (Advies- en onderzoeksbureau Beke) over Lonsdale jongeren en Mellouki Cadat (MOVISIE) over de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering. In de middag presenteerden projecten hun good practices in workshops. In dit artikel een thematische presentatie van de dag.

Moslim jongeren

Radicale ideeën begrijpen is niet hetzelfde als ze rechtvaardigen, opende islamoloog

Tariq Ramadan het congres. Sociale professionals hebben de taak om de discussie met radicaliserende jongeren levend te houden. Doorvragen en hun beelden en opvattingen ter discussie stellen. Op die manier kan de social worker radicaliserende jongeren en jongeren 'in de gevarenzone' helpen een kritische houding te ontwikkelen. Om de juiste vragen te kunnen stellen, moet de sociale professional begrijpen hoe radicale ideeën ontstaan en hoe ze opgebouwd zijn. Deze denkbeelden hebben een religieuze, politieke en psychologische dimensie. Voor de huidige sociale professional is het vooral ook belangrijk om zich te verdiepen in de religieuze achtergronden. Dit is in Nederland niet gebruikelijk, maar zonder feeling voor religie kun je moeilijk werken in een etnisch en religieus gemengde wijk.

De twee workshops van Omar Nahas en van Habib el Kaddouri en Mohammed Cheppih sloten naadloos aan op het betoog van Ramadan.

De andere Jihad

In de workshop *De andere Jihad*, een praktische aanpak van Omar Nahas was de kernvraag: Hoe kunnen we de maatschappelijke verharding omtrent de islam verzachten? Nahas vertelde hoe men een plan van aanpak kan ontwikkelen om de radicalisering van moslimjongeren tegen te gaan. Hij liet zien hoe hij zelf aan de hand van het ABC, Korantermen in jongerentaal uitlegt. Zijn doel is om een vooruitstrevende en vreedzame interpretatie van de islam, bespreekbaar te maken. De methodiek helpt jongeren op wie radicalisering makkelijk vat kan krijgen. Nahas' boek 'De andere Jihad' is genomineerd voor de E. du Perronprijs 2007.

Empowerment van moslimjongeren

Habib el Kaddouri, (Samenwerkingsverband Marokkanen in Nederland) en Mohammed Cheppih (Academica Islamica) gaven de workshop *Empowerment van moslimjongeren als deradicalisering*. Moslimjongeren zijn op zoek naar antwoorden op levensvragen en dilemma's rond het geloof. Wat houdt de islam in en wat betekent die voor mij persoonlijk? Hoe moet ik

reageren op mensen die mijn islamitische identiteit negatief beoordelen? Hoe ga ik om met niet-moslims? Rond deze vragen organiseerde het Samenwerkingsverband Marokkanen in Nederland in 2007 een empowermenttraining. Mohammed Cheppih – initiatiefnemer van de Poldermoskee in Amsterdam - verzorgde de inhoudelijke invulling. De beide heren gingen in op het doel en de achtergrond van de training/methodiek die ontwikkeld is om radicalisering voor te zijn. Het gaat dus over de preventieve fase. Via de empowermenttraining willen we de weerbaarheid van moslimjongeren versterken, legt Cheppih uit. El Kaddouri lichtte zijn methodiek toe. 'Het levert echt verrassende resultaten op. Als jongeren de ruimte krijgen om hun gevoelens uit te spreken en een goede uitlaatklep te vinden, valt er een last van hun schouders. Daardoor krijgen ze vaak nieuwe energie, waarmee ze de samenleving positief tegemoet kunnen treden. Ze krijgen als het ware een energieboost en een veel groter zelfvertrouwen. Ze leren dat ze én moslim én Nederlander kunnen zijn.'

Plattelandsjongeren

Anton van Wijk ging in zijn verhaal in op de 'Lonsdale-problematiek', waar hij in drie gemeenten in Nederland onderzoek naar heeft gedaan. In zijn bijdrage ging hij in op de kenmerken en achtergronden van deze

groep jongeren en maakte duidelijk dat slechts een heel klein deel rechts-radical denkbeelden aanhangt. Heel anders dus dan de gebruikelijke beeldvorming. Van Wijk: "De gezamenlijke achtergrond van deze jongeren is vooral veel drank, uitgaan en ook gebruik van geweld. Hun denkbeelden en achtergronden lopen echter sterk uiteen." Hij plaatst de zogenaamde Lonsdale-problematiek binnen een bredere perspectief van opgroeiende jeugd. Het jongerenwerk geeft hij het advies om met rechtse hardcore groepen contact te maken: "Niet in vooroordelen vervallen. Blijf de discussie met jongeren aangaan, ook over hun politieke ideeën. De ervaring in een van de steden leert dat de jongerenwerkers juist door hun niet-afkeurende houding heel goede gesprekken met de hardcore groep hadden. Jongens draaien dan ook als een blad aan de boom bij met hun opvattingen. Je moet wel grenzen stellen. Jongens die met een hakenkruis rondlopen, moet je bijvoorbeeld niet in het buurthuis toelaten."

De Groningse aanpak

Deze workshop over de aanpak van rechts-radical jongeren in Groningen werd gegeven door Ralph du Long (STAMM CMO Drenthe), Teye Barkema en Ferry Pasche (Jongerenwerk Barkema en De Haan). Op het oog lijkt er de laatste tijd niet veel aan de hand op het gebied van rechtsradicalis-

me op het Groningse platteland. Maar als er ook maar enige aanleiding is kan de boel zomaar escaleren.

Zij lieten zien hoe zij jongeren stimuleren zich te focussen op andere interesses en invalshoeken. Teye Barkema: "Stel dat jongeren een Nederlandse vlag op willen hangen bij hun hangplek. Als je dat niet wilt, stel je voor om daar een vlag van FC Groningen op te hangen. Verder zijn er ook altijd wat positievere jongeren in een groep. Die proberen we naar voren te halen zodat de aantrekkingskracht van de negatievere groep automatisch minder wordt." Zij zijn van mening dat een "goede infrastructuur noodzakelijk is om radicalisering tegen te gaan. Veel gemeenten zijn hier niet goed op voorbereid, terwijl dit wel noodzakelijk is", legde Teye Barkema uit.

Deradicalisering in Hendrik Ido Ambacht

Rob Witte en Krista Schram (Forum Instituut voor multiculturele ontwikkeling) lieten in deze workshop zien waarom het - in het kader van deradicalisering van extreem-rechts georiënteerde jongeren - belangrijk is om een goede analyse van groepen te maken en hoe dat gedaan kan worden. Ze presenteerden twee interventietypen: de groepsaanpak die met succes toegepast is in Hendrik Ido Ambacht en de individuele aanpak waarvan nu een pilot in twee andere gemeenten loopt waaronder Winschoten. Daarbij wordt gebruik gemaakt van inzicht-

Tariq Ramadan:
radicalisme begrijpen

ten uit Duitsland en Scandinavië. In Hendrik Ido Ambacht heeft het plaatselijke jongeren centrum DOCK-03 een groep van zo'n 150 Lonsdale-jongeren benaderd. "Zij hebben goed gekeken naar wie welke positie in de groep inneemt," legt Schram uit. "En waren niet bang om met de jongens in gesprek te gaan, om vervolgens de meelopers een alternatief te bieden." Corrigeren was de insteek. "Vaak lijkt een individuele aanpak op de traditionele benadering voor veelplegers, waarbij jongeren helemaal niet gecorrigeerd worden. Niemand maakt hen duidelijk wat de consequenties zijn. Bij onze aanpak gaat de politie zowel met de jongeren praten als met de ouders. De politie laat merken dat de jongeren in de gaten worden gehouden en wijst de ouders op hun verantwoordelijkheid. De bedoeling is dat de meeloper uiteindelijk meer nadeel dan voordeel ondervindt van zijn aansluiting bij de rechtsextreme groep."

Integrale benadering

In de workshop *Radicaal Jong, de integrale aanpak van radicalisering* die Mellouki Cadat samen met Leida Schuringa (Leidraad) leidde, werden eerst een aantal kernbegrippen als extremisme, culturele spanningen en het radicaliseringsproces gedefinieerd tegen de achtergrond van een concreet incident dat zich in Uden heeft afgespeeld. Daarnaast werd een inte-

graal model aangereikt om dit soort incidenten te onderzoeken en aan te pakken ('Spiral Dynamics integral'). De concrete casus werd nader toegelicht door Marcel Bouman, vader van één van de betrokken jongens en auteur van het boek 'De onschuld voorbij. Het gedramatiseerde verslag van de brandstichting bij de islamitische basisschool Bedir'. De complexiteit van radicalisering blijkt een grondige analyse te vergen. In de media ontstond het beeld dat de brandstichters de bakermat waren van een White Power-beweging, maar het bleek veel meer te

gaan om een uit de hand gelopen machtsstrijd tussen verschillende jongensgroepen. 'Spiral Dynamics integral' is een manier van kijken die een breed en diep inzicht geeft in ingewikkelde maatschappelijke vraagstukken en in de mogelijkheden van mensen en organisaties om tot vernieuwende oplossingen te komen.

Sociale professionals

Vanaf de moord op Theo van Gogh worden 'eerstelijns werkers' genoemd als belangrijke partners in de brede aanpak van radicalisering. In de praktijk blijkt het niet makkelijk om hier vorm, inhoud en uitvoering te geven. Onduidelijk blijft vaak wat nu precies wordt verwacht van de docent, de jongerenwerker, de politieagent, de opbouwwerker en andere professionals. Marco Zannoni ging in zijn lezing in op de mogelijke rol die zij kunnen spelen en op bestaande knelpunten en vooroordelen. Volgens hem is het tijd voor een volgende stap: van abstract en ver weg tot een 'normaal' onderdeel van het werk. Zannoni riep de professionals op hun kennis én intuïtie te gebruiken. "De professionals kennen de jongeren en zien alarmerende veranderingen in hun gedrag en denkbeelden. Het probleem is dat professionals hun vertrouwensrelatie en hun veiligheid niet in het geding willen brengen door meldingen te doen bij bijvoorbeeld de politie." Zannoni pleit voor een netwerk van profes-

sionals die kennis uitwisselen over hoe ze met een concreet radicaliseringsprobleem kunnen omgaan.

In zijn middagworkshop *Hoe pakt u de radicalisering aan in uw gemeente?*

besteedde Zannoni aandacht aan de relatie tussen eerstelijnswerker, diens instelling en de lokale overheid. Daarbij gaat het om vragen als: Wat kunt u van uw gemeente verwachten? Over welke concrete activiteiten kunt u afspraken maken met de gemeente? Wat heeft u nodig om uw rol te kunnen vervullen? Hoeveel capaciteit vergt dit?

Aanpak culturele spanningen en radicalisering

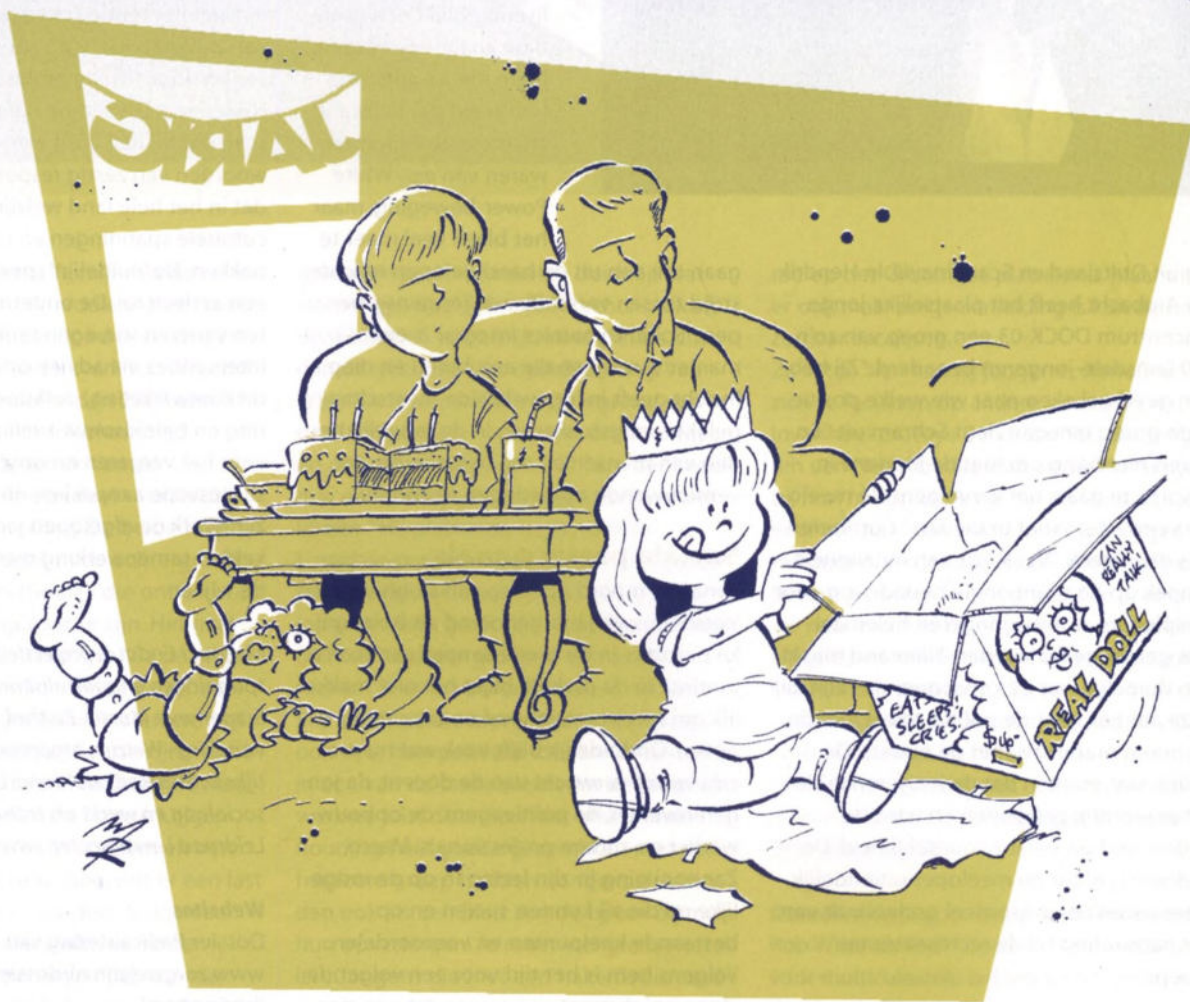
In zijn interventie schetste Cadat de stand van zaken rondom de aanpak van radicalisering door sociale professionals in Nederland. Dit aan de hand van een quickscan dat hij half april verrichtte. Uit de antwoorden van zestig respondenten blijkt dat in het hele land welzijnsinstellingen culturele spanningen en radicalisering aanpakken. De 'nuldlijn' speelt hierbij vaak een actieve rol. De ondernomen activiteiten variëren van agendering tot sociale interventies via advies, onderzoek, methodiekontwikkeling, deskundigheidsbevordering en beleidsontwikkeling. Cadat pleit voor het vergaren en opschalen van de succesvolle aanpakken die het lokaal welzijnswerk de afgelopen jaren heeft ontwikkeld in samenwerking met betrokkenen in de wijken.

Mellouki Cadat is projectleider culturele spanningen en radicalisering bij MOVISIE. Samen met Martin Zuithof, hoofdredacteur van Zorg+Welzijn, organiseerde hij het praktijkcongres Radicaal Jong. Leida Schuringa is socioloog en werkt als trainer/coach bij Leidraad Leertrajecten (www.leidraad.com).

Websites

Dossier Radicalisering van Zorg+Welzijn.
www.zorgwelzijn.nl/dossiers/id51307/radicalisering.html
Portaal Radicaal jong
www.radicaaljong.nl
<

Liever een braakliggend

Geef kinderen een dure wipkip en een fonkelnieuw klimrek en ze zijn tevreden, is de opvatting van veel volwassenen. Maar een kinderhand blijkt snel gevuld, ontdekten bureaus die de gemeente helpen zeven wijken kindvriendelijk te maken.

veldje dan een wipkip

Elena (6), Lennicha (7) en Makda (8) vinden álles leuk. Bungelen aan de 'schommelmat' in hun Schiemonkse speeltuin, hangen aan het kabelbaantje, turnoefeningen doen aan de rekstok...Maar nu ze erover nadenken, spelen zónder al die mooie spullen kan ook leuk zijn." Als ik in Eritrea bij familie ben, speel ik in de waterplas-sen", straalt Makda. "Dan doe ik grote laarzen aan en dan spring ik van steen naar steen."

Volwassenen denken vaak dat speelplekken klimrekken en andere toestellen nodig hebben, bevestigt Mathieu Gielen van het Rotterdamse adviesbureau de Wolkenrijders. De werkelijkheid is anders, merkte de industrieel ontwerper die zich samen met de kunstenaars van het project Creatief Beheer bezighoudt met het 'kindvriendelijker' maken van elf wijken in de Maasstad. Gielen ontdekte dat kinderen eigenlijk 'heel weinig' willen. "Ik vraag het ze altijd zelf. Toen ik het buitenterrein van een naschoolse opvang bij het Afrikaanderplein inrichtte, bleken de kinderen pannadoeltjes te willen en wat lijnen op de grond. De ruwe tegels moesten weg. Zo konden ze allerlei, ook zelf verzonnen, balspelletjes doen." De conclusie: met zo min mogelijk materiaal lok je zo veel mogelijk spel uit.

Rini Biemans van Creatief Beheer sluit zich hier helemaal bij aan. "Kauw kinderen niets voor. Gewoon ergens mee beginnen en kijken of het aanslaat. Elke week opnieuw." Het sluit precies aan bij wat Creatief Beheer doet: het tijdelijk beheren van braakliggende terreinen. "We beginnen altijd gewoon en bekijken hoe kinderen en buurtbewoners erop reageren." En zo kom je erachter, zoals ook Gielen deed, dat kinderen dingen zien die volwassenen niet zien. Neem een muurtje met een inham bij de zandbak. "Kinderen gebruiken zoiets als loket; ze spelen er winkeltje, verkopen er zandkoekjes." Het muurtje wordt 'slim gereedschap, waarmee spel ontstaat'. Nog een voorbeeld: de pannadoeltjes die de Wolkenrijders maakten voor het Tempelplein in Rotterdam-Noord. "Je kan er met een bal op schieten, maar kleine kinderen gebruiken ze weer om kiekeboe te spelen."

Ook vanuit het gemeentebestuur klinkt een steeds luider roep om kinderen vooral niet te betuttelen. "Laat kinderen creatief zijn", vindt gezinswethouder Leonard Geluk (CDA), die zeven Rotterdamse wijken wil uitrusten met 'wilde speeltuinen' à la De Speeldernis in het Roel Langerakpark. "Met bomen om in te klimmen, hoekjes om fikkie te stoken. Een plek waar ze zich kunnen uitleven en zelf dingen bedenken."

De drie Schiemonkse meisjes hebben daar wel oren naar. Fikkie stoken spreekt ze niet zo aan, maar bomen klimmen wel. Vooral de stoere Makda die in Zweden - waar ze ook familie heeft wonen - al eens met veel plezier in een boom heeft gezeten. "Daar hebben ze grote bomen, hier niet." Ja, de meiden weten naar eigen zeggen inderdaad 'altijd iets leuks'. "Verstoppertje", oppert Lennicha. "Of met het springtouw", zegt Elena. "Ja, touwtjespringen", roept Makda. "Dat doen ze in Eritrea ook, want ze hebben daar geen ander speelgoed. Toch is het leuk om daar te spelen."

Betekent dit, kortom, het einde van het speeltoestel? "Zeker niet", benadrukt Mathieu Gielen. "Ze zijn wel duur, zeker in het onderhoud. Dus zet ze alleen neer waar ze nodig zijn."

Uit: AD/Rotterdam 7 juni 2008

Kunstzinnige activite

Dat buurtkunst meer is dan inspraak van bewoners over een nieuw kunstwerk in de wijk blijkt in de Amersfoortse wijk Kruiskamp-Koppel. Jolande Koelewijn, opbouwwerker bij Stichting Welzijn Amersfoort, gaat juist met de mensen uit de wijk zelf aan de slag. "Je moet mensen meekrijgen en met elkaar verbinden, uiteindelijk gaat het om dat proces."

Foto: Arie Cijfer

In het project 'City Faces' fotografeerden en interviewden dertig jongeren en dertig ondernemers elkaar

In het boek 'Binnenste Buiten' staan verhalen van de bewoners van drie flats in de Amersfoortse wijk De Koppel centraal. De aanleiding tot het project was het zestigjarig bestaan van woningbouwcorporatie de Alliantie die als cadeau aan de wijk een kunstenaar iets wilde laten maken. Stichting Welzijn Amersfoort opperde toen de bewoners zélf aan de slag te zetten, en zo begon 'Binnenste Buiten'. Jolande Koelewijn: "Het project is echt gericht op de wijk. Je creëert nieuwe ontmoetingen, verbreedt mensen hun horizon en geeft ze een andere kijk op de omgeving."

Kenmerkend voor De Koppel was de anonimiteit. Mensen woonden in dezelfde flat maar kenden elkaar niet of nauwelijks. Bewoners van drie flats werden uitgenodigd

om andere bewoners, jong en oud, te interviewen. Ook maakten ze foto's van elkaar of van iets uit hun omgeving waaraan ze gehecht zijn: een bankje dat er al veertig jaar staat, hun hond of de souvenirs uit hun geboorteland. Van deze foto's en bijbehorende verhalen is het boekje 'Binnenste Buiten' samengesteld. Aan de flatgebouwen hangen grote frames met de foto's uit het boekje. "Het is zo leuk om te merken hoe trots bewoners zijn", zegt Jolande Koelewijn. "Ze nodigen familieleden uit om te komen kijken en als ze zien dat mensen buiten naar de foto's staan te kijken, zeggen ze: je mag kijken hoor, het is gratis, het is van ons! Ze hebben ook veel meer onderling contact gekregen, ze herkennen elkaar, ze gaan groeten. De talenten van mensen zijn bekend geworden. En dat werkt door, ook

nadat het project is afgesloten. Zo werd bijvoorbeeld tijdens het project bekend dat de hobby van een van de flatbewoners Capoeira was. Hij werd gevraagd om daar een workshop over te geven tijdens een straatfeest. Of de heel gastvrije Soedanese familie die niet geïnterviewd wilde worden, maar wel tijdens het slotfeest heerlijke hapjes verzorgde. Mensen krijgen een rol en blijken veel meer bereid om te delen dan je soms denkt."

Voor ze aan de slag gingen kregen de bewoners workshops om te leren fotograferen, interviewen en schrijven. Ze werden gedurende het project begeleid door twee fotografen en een journalist. Om mensen te vinden die bereid waren mee te doen, zijn de sleutelfiguren uit de wijk en de flatbeheerders benaderd. "Zij

iten als bindmiddel

Foto: Robert Jan Stokman

De abrikozenboom (uit: Binnenste Buiten)

Mevrouw Kilic houdt van abrikozen. Malatya, De stad in Oost Turkije waar zij vandaan komt, leeft van de abrikozen. Malatya staat vol met deze prachtig bloeiende bomen. De abrikozenbomen op haar balkon is een cadeautje van de natuur. Tien jaar geleden at mevrouw Kilic een verse abrikoos en gooide de pit achteloos tussen de bloemen op haar balkon. Die achteloosheid werd beloond met een kleine spruit die inmiddels is uitgegroeid tot een flink boompje dat al drie jaar vruchten draagt. Mevrouw Kilic deelt de vruchten uit in de buurt. De liefde en aandacht die zij stopt in de verzorging van het boompje, proef je in de smaak van verse abrikoos.

waren enthousiast en zijn gaan rondvragen. We hebben ook nog oproepen uitgedeeld. Er bleek animo genoeg, we hoefden niet te trekken en te sleuren. Dan hadden we het zeker niet gedaan."

Kinderartoteek

Op dergelijke kunstzinnige wijze zijn in Amersfoort veel meer projecten vormgegeven. Voor 'Op 1 lijn' werden bushokjes in het Soesterkwartier verfraaid met foto's die wijkbewoners van elkaar genomen hadden met als gevolg dat de bushokjes niet telkens vernield werden. Kinderen uit de scholen in de buurt runden het 'Kinderpersbureau', dat regelmatig verslag deed over het project.

Kinderkunstproject 'De Blauwe Buffel' is in eerste instantie opgezet voor kinderen in de

wijk die niet deelnemen aan georganiseerde en zeker niet aan kunstzinnige activiteiten. Deze kinderen hebben een fontein in de buurt gemaakt en gemozaïekt, waarbij ook ouders en een vmbo-school betrokken werden. Daarnaast zijn werkstukken van kinderen geëxposeerd, uitgeleend, verhuurd en verkocht. Deze expositie was de eerste aanzet om te komen tot een kinderartoteek.

Een ander voorbeeld is de buurtsoap. In de wijk Kruiskamp-Koppel konden bewoners tijdens een theater-avond meepraten over

wat er in de wijk speelt en met elkaar oplossingen bedenken. Onlangs organiseerde Jolande Koelewijn 'Amersfoort next topmodel', een happening waar in veel jongeren hun talenten kwijt konden, zoals interviews geven, presenteren en organiseren. Het idee er achter is: je kunt mooi zijn aan de buitenkant, maar je moet ook wat in huis hebben!

Cityfaces

Ook in het project 'Cityfaces' ligt de focus op kracht. "Naar aanleiding van klachten

over jongeren in de binnenstad, beseften we dat onbekend onbemind maakt. Als er ergens wat jongeren rond hangen, ervaren mensen dat al snel als bedreigend.

Sommigen bellen dan de politie en daar reageren jongeren dan weer fel op. Zo bevestigen ze een vooroordeel en dan is de vicieuze cirkel rond. Ze hebben beelden van elkaar, maar praten helemaal niet. Om te zorgen dat ondernemers en jongeren elkaar anders gingen benaderen, hebben we dertig jongeren aan dertig ondernemers gekoppeld en ze elkaar laten fotograferen en interviewen: Wie ben je? Wat doe je? Waar heb je last van in de stad? Voor ondernemers ging er soms een nieuwe wereld open. Jongeren die ze eerst alleen als lastig ervaren, kregen letterlijk en figuurlijk een gezicht. Ze bleken bijvoorbeeld prachtig te kunnen dansen of voor hun oma te zorgen. Ze hoorden hoe jongeren hun vrije tijd invulden, waar ze komen, wat ze belangrijk vinden. En andersom net zo. Grote frames met foto's zijn in de binnenstad opgehangen. Op de website 'Cityfaces', ook gebouwd door drie jongeren zelf, staan profielen van jongeren. Nog steeds komt er iedere maand in de Nieuwsbrief Binnenstad een foto van een bewoner en een jongere met een verhaaltje erbij.

Is de overlast nu afgenomen? "De sfeer is anders geworden. Als je elkaar herkent, of de jongeren gewoon zelf aanspreekt, gaat het makkelijker. De jongeren hebben meer begrip gekregen voor de belangen van ondernemers."

Jolande Koelewijn heeft nog meer projecten in het vat waarbij kunstzinnige activiteiten het bindmiddel zijn. Wat trekt haar zo aan in deze manier van werken? "Als opbouwwerker ben je vooral bezig mensen mee te krijgen en met elkaar te verbinden. Als dat lukt, is dat erg leuk. Allochtone kinderen bijvoorbeeld komen bijna nooit in aanraking met kunst. Op deze manier kun je ze er goed bij betrekken en ze hun talenten laten ontdekken. Als je verschillende onderdelen bedenkt, blijkt iedereen wel iets te kunnen bijdragen aan een project. En je kunt met z'n allen trots zijn op het resultaat."

Zie ook www.binnenstebuiten.biz,
www.op1lijn.com

<

Het bankje (uit: 'Binnenste Buiten')

Wie over de bovenste galerij van de Ringweg Koppel loopt, ziet het meteen: het bankje. Een eenvoudig, bruin geschilderd bankje naast de voordeur. Nu is het bruin, maar het is jarenlang van groen geweest en ooit was het blank geschuurd. Het bankje staat er al veertig jaar, toen kwam de familie de Ridder hier namelijk wonen. Waar het bankje vandaan komt, weten ze niet meer; ze hebben het gewoon altijd gehad. Meneer de Ridder gebruikt het soms als zaagbankje hij houdt van klussen en daar weet de buurt hem ook wel voor te vinden. Waar het bankje heel nuttig voor is, is het lappen van de ramen. Alle hoge hoekjes zijn goed bereikbaar. Bij mooi weer zit het echtpaar op tuinstoelen naast het bankje. De buurvrouw zit er dan wel eens op en drinkt een kop koffie -altijd vers gezet- mee.

Ondertussen heeft het bankje in de afgelopen veertig jaar heel wat meegemaakt. Dag en nacht kijkt het uit over de steeds drukker wordende ringweg, het heeft nieuwe wijken gebouwd zien worden, hoort de klank van fietsbellen en schreeuwende scholieren, ziet de regendruppels in het vallei kanaal vallen en luistert naar de geheimen die voorbij komen op de galerij.

Foto: Sjors Overbeek

Foto: Arie Cijfers,
Project 'City Faces'

Vakconferentie Opbouwwerk

13 november 2008

Nieuwegein

Op 13 november organiseert MOVISIE weer de jaarlijkse Vakconferentie Opbouwwerk (voorlopige titel 'Opbouwwerk: exclusieve partner van de overheid?'). Reserveer deze datum alvast in uw agenda!

Opbouwwerk is actueler dan ooit. Met het huidige beleid zoals dat van de wijkaanpak, dorpsontwikkeling, vitaal platteland en de Wmo wordt een zwaar beroep gedaan op participatie van burgers, bewoners en cliënten. Het opbouwwerk is specialist op het gebied van participatieprocessen.

Een belangrijk aandachtspunt is de verhouding met de gemeente als grootste en meest reguliere opdrachtgever. Ook corporaties zijn steeds meer in beeld als opdrachtgever en als partner.

Integraliteit is vandaag de dag een sleutelbegrip in beleid en uitvoerende dienstverlening. Dat vergt actief en betrokken partnerschap. Die partnerschappen krijgen steeds meer gestalte. Het opbouwwerk heeft daarin veel te bieden, maar heeft daarin nog niet altijd een vanzelfsprekende plaats.

Tijdens de Vakconferentie zullen nieuwe terreinen en mogelijkheden en de samenwerking met (potentiële) strategische partners worden verkend.

Het voorlopige programma ziet er als volgt uit.

Ochtend

Plenaire inleidingen over:

- Samenwerking tussen corporaties en het opbouwwerk
- Gemeentelijk en rijksbeleid in relatie tot het opbouwwerk
- Samenwerking tussen de politie en het opbouwwerk
- Professionalisering van het opbouwwerk
- Een gesproken column

Middag

Twee workshoprondes met de volgende workshops

- * Praktijk in de wijk; integrale wijkaanpak met enkele centrale actoren, waaronder het opbouwwerk
- * Casus opbouwwerk en gemeentelijk beleid
- * Wijkgezondheidswerk
- * Professionalisering van het opbouwwerk

- * Wmo; individueel en collectief; een samenhangende benadering

Netwerken

Zoals gebruikelijk is er tijdens de lunchpauze en bij de afsluitende borrel alle gelegenheid om te netwerken, oude banden weer aan te halen en nieuwe contacten te leggen.

Aanmelden

In september zal de werving starten en zult u nader worden geïnformeerd over de inschrijving en het definitieve programma. Wilt u in september persoonlijk worden benaderd over de vakconferentie, dan kunt u dat laten weten door een mailtje te sturen naar Yvonne Blok, y.blok@movisie.nl

Wilt u voor die tijd al nadere informatie, dan kunt u contact opnemen met Catrinus Egas E.c.egas@movisie.nl

T 06 51 96 71 87

<

OTB- cursussen

Onderzoeksinstituut
OTB/TU Delft verzorgt in
het najaar twee meerdaagse
cursussen.

'Herstructurering en beheer van woonwijken'

De vierdaagse cursus 'Herstructurering en beheer van woonwijken' geeft een breed overzicht van alle aspecten die een rol spelen bij herstructurering en beheer van woonwijken, combineert theorie en praktijk, laat alle betrokkenen aan het woord en biedt ruimte voor uw eigen situatie en problematiek. Onderzoeksinstituut OTB/ TU Delft verzorgt deze cursus voor de veertiende keer. De cursus wordt gehouden op 8 en 9 oktober en 12 en 13 november in Congrescentrum Kaap Doorn te Doorn.

'Actuele thema's in de woonruimteverdeling'

In deze tweedaagse cursus komen vernieuwende modellen en werkwijzen in de woonruimteverdeling aan de orde. Daarbij is aandacht voor beleidsdoeleinden en -uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de keuze voor een bepaald model. Er is ruimte en aandacht voor discussie en reflectie op de toepasbaarheid in de eigen praktijksituatie van de cursisten. Zij doen niet alleen nieuwe kennis op, maar leren ook deze kennis toe te passen. De cursus wordt gehouden op 24 en 25 november 2008 in congrescentrum Kaap Doorn te Doorn.

Meer informatie:

Secretariaat Onderzoeksinstituut OTB
tel. 015-278 3005
email: A.D.Dersjant@tudelft.nl
www.otb.tudelft.nl

Handen uit de mouwen

Bewoners mét anderen op
de bres voor leefbare dorpen

In het boekje *'Handen uit de mouwen'* verzamelde PON Brabant vijf voorbeelden van leefbaarheidsprojecten die ontstaan zijn op initiatief van bewoners. De projecten zijn niet willekeurig gekozen: ze richten zich allemaal op kleinschalige voorzieningen die mensen in staat stellen langer in hun dorp te blijven wonen.

Zelden stond de leefbaarheid van kleine dorpen zo in de belangstelling als vandaag de dag. De verschillende overheden, of het nu gaat om het rijk, de provincie of de gemeenten, zijn er volop mee aan de gang. Dat geldt ook voor instellingen op het gebied van wonen, zorg en welzijn; zij afficheren zich meer en meer als 'maatschappelijke ondernemer', een bedrijf dat iets over heeft voor de mens en zijn omgeving. En ook bewoners verenigen zich steeds vaker rond het onderwerp leefbaarheid. Onder die vlag nemen ze het voortouw om iets te verbeteren of tot stand te brengen, waardoor het leven in hun dorp een stukje aangener wordt.

Brabant blijft daarbij zeker niet achter. Neem het nieuwe Bestuursakkoord van de provincie, dat geldt voor de periode 2007 tot 2011. 'Leefbare dorpen' is een van de speerpunten in dit akkoord. Hiervoor is in die vier jaar dertig miljoen euro beschikbaar, waarvan zes miljoen in 2008. Met dat geld wil de provincie de totstandkoming van Integrale

Dorpsontwikkelingsplannen (IDOP's) stimuleren, ervoor zorgen dat die IDOP's daadwerkelijk worden uitgevoerd én innovatieve burgerinitiatieven bevorderen.

Woonmaatschappij Maasland (gevestigd in Grave) is een voorbeeld van een organisatie die zich presenteert als 'maatschappelijke ondernemer'. Deze woningcorporatie investeert veel, niet alleen in woningen en woonomgeving, maar ook in voorzieningen en leefbaarheid in het algemeen. In 2003 nam Maasland het initiatief voor Stichting Op het Dorp. In de stichting participeren ook instellingen als Zorg voor Ouderen Maasland (ZVOM) en Dichterbij. Op het Dorp stimuleert bewoners en andere belanghebbenden om actie te nemen gericht op behoud of verbetering van de leefbaarheid in kleine kernen tot zo'n vijfduizend inwoners. Het werkgebied omvat een aantal gemeenten in Noordoost-Brabant en Noord-Limburg. Groepen dorpsbewoners die een leefbaarheidsproject voorbereiden of uitvoeren komen in aanmerking voor inhoudelijke en/of financiële ondersteuning.

PON Brabant bracht vijf voorbeelden uit de projecten bij elkaar in het boekje 'Handen uit de mouwen'. De meeste projecten zijn financieel en inhoudelijk ondersteund door Stichting Op het Dorp, ook de provincie gaf vaak een bijdrage.

Het gaat om de volgende initiatieven: *Langenboomse gemeenschapsaccommodatie wordt straks veel beter benut.*

In Langenboom (gemeente Mill en Sint Hubert) worden het dorps huis en het oudersteunpunt op zo'n manier verbouwd dat het gebouw veel beter gebruikt kan gaan worden. Daarmee neemt de betekenis van zo'n voorziening voor de gemeenschap alleen nog maar toe.

Eetpunt voor ouderen in Loosbroek voorziet in een sociale behoefte.

In Loosbroek (gemeente Bernheze) worden onder het motto 'je bent nooit klaar als het om leefbaarheid gaat' al jarenlang steeds weer nieuwe initiatieven door bewoners genomen. Hier staan vooral stilgestaan bij het eetpunt, waar ouderen wekelijks terecht kunnen.

Zorgboerderij 't Raakeind in Molenschot.

Molenschot (gemeente Gilze en Rijen) herbergt sinds kort een zorgboerderij voor verstandelijk gehandicapten. Omdat het om een melkveehouderij gaat, moeten de cliënten hier écht werken. Dat stelt ook eisen aan de boer en zijn vrouw.

Maatschappelijke ontwikkelingen én particulier initiatief maken woningbouw mogelijk.

In Velp (gemeente Grave) ondergaat het dorps hart een complete metamorfose. Het begon allemaal met klachten over te weinig woningbouw, het eindigt met een scala aan nieuwbouwactiviteiten, ook voor voorzieningen.

Bevolking omarmt vraagbaak en eetpunt in gemeenschapshuis De Stuik.

Ten slotte Vorstenbosch (gemeente Bernheze), waar wordt stilgestaan bij vier initiatieven en in het bijzonder het lokale informatieknoppunt, de Vraagbaak, dat opgezet en ingevuld wordt door dorpsbewoners. <

Handen uit de mouwen

Bewoners met anderen op de bres voor leefbare dorpen

Steeds vaker nemen bewoners initiatieven om de leefbaarheid van hun dorp te behouden en waar mogelijk te versterken. Ze staan daarin vaak niet alleen: overheden en organisaties op het terrein van wonen, zorg en welzijn blijken niet zelden bereid medewerking te verlenen.

Deze publicatie, die tot stand kwam dankzij de provincie Noord-Brabant en Stichting Op het Dorp, beschrijft vijf voorbeelden van leefbaarheidsprojecten die ontstaan zijn op initiatief van bewoners. Hoewel het om kleinschalige initiatieven gaat, zijn ze van grote betekenis voor het dorp en zijn inwoners.

Onder het motto 'goed voorbeeld doet goed volgen' wil het boekje een inspiratiebron zijn voor anderen die zich actief willen inzetten voor verbetering van de leefbaarheid van hun dorp.

Uitgave: PON, Tilburg, pon@ponbrabant.nl, www.ponbrabant.nl

Redactie: Hans de Kuyper, PON ISBN 978-90-5049-439-7

Deze publicatie is te bestellen onder vermelding van PON-publicatie 08-13

Maatschappelijk betr

Kansen voor maatschappelijke organisaties

Bezoek aan de dierentuin met jongeren met een verstandelijke beperking

Door kansen voor verbindingen tussen het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties te signaleren en creëren wil MOVISIE het Maatschappelijk Betrokken Ondernemen onder de aandacht brengen. 'Ook ontwikkelen we concepten en handleidingen die kunnen dienen als handvatten bij MBO, zoals diverse toolkits en het concept Dubbel Genieten.'

Zowel voor het bedrijfsleven als voor maatschappelijke organisaties is er een gratis te downloaden toolkit om met elkaar samen te werken. Ook is er een toolkit voor het opzetten van de Beursvloer; een succesvol concept om vraag en aanbod van bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en vrijwillige burgerinitiatieven samen te brengen (zie kadertekst). "En op dit moment wordt Dubbel Genieten, een lokaal concept, omgebouwd voor een landelijke introductie (zie kadertekst)", vertelt Stefanie Lap, projectleider MBO. "Ook zijn we betrokken bij de introductie van de Beursvloer in België en willen we onderzoeken of het Beursvloerconcept zich ervoor leent om op wijkniveau uit te voeren. Bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere geïnteresseerden kunnen ons altijd bellen met vragen over het Maatschappelijk Betrokken Ondernemen."

Regionaal makelaar

Als regionaal 'MBO-makelaar' legde Stefanie Lap bij de Vrijwilligerscentrale in Utrecht gedurende twee jaar de verbinding tussen bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en vrijwillige burgerinitiatieven. Haar rol als regionale MBO-makelaar vond ze geweldig. Nadat ze jarenlang in het bedrijfsleven had gewerkt kon ze bij de Vrijwilligerscentrale haar kennis en ervaring binnen het bedrijfsleven inzetten voor maatschappelijke doelen. "Ik heb in die twee jaar twee keer de Beursvloer georganiseerd, één keer Make A Difference Day en verder tientallen activiteiten voor bedrijven op maat. Ook was ik nauw betrokken bij de oprichting van De Slinger Utrecht." In de Slinger hebben een keten van organisaties uit het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, media, en burgers hun krachten gebundeld. Zij willen hiermee een 'slinger' geven aan het vergro-

ten van de sociale betrokkenheid van Utrechters.

Een activiteit waar Stefanie Lap met veel plezier aan terugdenkt is het project met de hoofdvestiging van Rabobank Nederland. Zestig medewerkers van de HRM-afdeling hebben daarbij op één dag de handen uit de mouwen gestoken en hun expertise ingezet in de wijk Kanaleneiland. "Zo ondersteunde één groep medewerkers vrouwen uit het drie-generatiehuis bij het schrijven van een ondernemingsplan voor 'Mengelmoes', hun cateringbedrijf in oprichting. Een tweede groep knapte, samen met jongeren van Stadswerken, jongerencentrum Galecop op, en een derde gaf sollicitatietraining aan jongeren die Galecop bezochten. Het hele project kwam tot stand in nauwe samenwerking met Doenja

okken ondernemen

en burgerinitiatieven

Opknappen van
speeltoestellen

Dienstverlening, de welzijns-organisatie in Utrecht West."

MADD

Een heel groot project was 'Make A Difference Day' in 2007. Via een extra katern in het huis-aan-huis-blad hebben we geprobeerd zoveel mogelijk mensen te bereiken. Op de dagen zelf waren er zestig activiteiten waar burgers zich vrijwillig konden inzetten. Ze waren verspreid over de hele stad en zeer uiteenlopend van aard. Enkele voorbeelden: dierenverblijven schilderden bij de knaagdierenopvang, kinderen met een beperking begeleiden tijdens hun paardrijles en speedda-

Beursvloer:

dé succesformule om het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties met elkaar in contact te brengen

Twee afgeschreven bureaustoelen van het uitzendbureau die een tweede leven vinden achter de computertafel in het jeugdthunk. Het advocatenkantoor dat zich buigt over de oprichtingsakte van de volleybalclub. Leerlingen van de scholengemeenschap die hulpbehoevende ouderen uit de buurt trakteren op een dagje Keukenhof. De gemeente die redactionele aandacht in het stadsblad geeft aan het plan van kunstenaar Henk om de buurt op te fleuren. Allemaal voorbeelden waarbij het bedrijfsleven, de lokale overheid, service clubs of scholen kosteloos materiaal, kennis, faciliteiten of toegang tot netwerken aanbieden aan maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven.

Beursvloer in de wijk

De Beursvloer is een concept om bovenstaande partijen met elkaar in contact te brengen en vraag en aanbod te matchen. Inmiddels wordt er in zo'n dertig steden jaarlijks een Beursvloer georganiseerd. Het Beursvloer concept leent zich ook uitstekend om op wijkniveau ontmoetingen en matches tot stand te brengen.

MOVISIE zoekt partners in de wijk

MOVISIE is op zoek naar partners in de (kracht)wijk die deze succesformule in eigen wijk willen inzetten. Voor meer informatie zie: www.beursvloer.com of neem contact op met MOVISIE, Stefanie Lap, 030-7892258 of S.Lap@movisie.nl

Dubbel Genieten

MOVISIE introduceert succesvol concept Dubbel Genieten op landelijk niveau

Het creëren van ontmoetingen, het leggen van contacten, mensen volop in de samenleving houden, ook wanneer ze daarbij externe hulp nodig hebben, dat is de kern van Dubbel Genieten. Centraal in Dubbel Genieten staan mensen die minder mobiel zijn, mensen voor wie het fysiek of mentaal lastig, of zelfs onmogelijk is, om er zelfstandig op uit te gaan. Door deze beperking is hun wereld klein en zijn zij afhankelijk van anderen. Sociaal isolement ligt op de loer. Deze groep wordt bij Dubbel Genieten gekoppeld aan scholieren in het kader van maatschappelijke stages én aan werknemers in het kader van vrijwillige inzet werknemers. Samen een film of museum bezoeken, een boottochtje maken door de gracht of een kop thee drinken in het tuin- of winkelcentrum. Eenmalig of vaker, twee uurtjes of een dag.

Afgelopen twee jaar ontwikkelde Matchpoint Betrokken Ondernemen uit Amersfoort 'Dubbel Genieten' tot een succesvolle methode om bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en scholieren met elkaar te verbinden. In opdracht van Univé Verzekeringen legt MOVISIE de methode vast en promoot en verspreidt ze deze onder Makelaars in Betrokken Ondernemen, Vrijwilligerscentrales en andere geïnteresseerden. Dubbel Genieten wordt dit najaar gratis aangeboden aan makelaars, vrijwilligerscentrales en andere geïnteresseerden. Voor meer informatie zie: www.dubbelgenieten.nl of neem contact op met MOVISIE, Stefanie Lap, 030-7892258 of S.Lap@movisie.nl

ten met ex-dak en thuislozen in het kader van een maatjesproject. Daarnaast waren er zeven activiteiten op maat in opdracht van het bedrijfsleven. In het totaal deden daar alleen al zo'n 750 medewerkers en cliënten uit instellingen aan mee. De grootste activiteit was die van woningcorporatie Portaal. Daar hadden ze 250 medewerkers van diverse vestigingen in het land opgetrommeld. Deze werden aan 250 bewoners van vier of vijf vestigingen van de ouderenzorg Aveant gekoppeld. Gezamenlijk hebben we voor deze bewoners een zeer uitgebreid muziekprogramma georganiseerd met onder meer een optreden van de winnaars van het Prinses Christina Concours, het kinderkoor van de Cathedrale koorschool en de Utrechtse volkszanger Hans de Wilde. En ook al die uitvoerende musici hebben om niet opgetreden."

Meer weten?

Geïnteresseerd in een workshop MBO of in begeleiding bij het opzetten van activiteiten of een beursvloer in de wijk? Overweeg je om MBO-makelaar te worden? Neem con-

tact op met MOVISIE, Stefanie Lap, 030-7892258 of S.Lap@movisie.nl

Gratis Handleidingen

Toolkit voor bedrijven en werknemers om samen te werken met maatschappelijke organisaties: www.movisie.nl/betrokken-ondernemen/aan-de-slag/methoden:just-share-it

Toolkit voor maatschappelijke organisaties om met het bedrijfsleven samen te werken: 'Zaken doen met bedrijven'; www.movisie.nl/betrokken-ondernemen/publicaties.

<

Wat is maatschappelijk betrokken ondernemen?

Een bedrijf dat zijn competenties, middelen en/of menskracht vrijwillig inzet voor de lokale samenleving, doet aan maatschappelijk betrokken ondernemen. Dat kan in vele varianten. Maatschappelijk betrokken ondernemen wint snel aan populariteit. Er wordt door kleine tot heel grote bedrijven op allerlei niveaus aan gedaan. Multinationals ontwerpen MBO-beleid van werknemersniveau tot corporate niveau, bij kleine bedrijven is het soms de eigenaar zelf die op individueel niveau zich inzet voor een bepaalde doelgroep. MBO op werknemersniveau varieert van het organiseren van een jaarlijks uitje voor het nabijgelegen bejaardentehuis tot het schrijven van een beleidsplan voor een welzijnsorganisatie. Ook functies als penningmeester of voorzitter kunnen in het kader van MBO -tijdelijk worden uitgevoerd. Betrokken ondernemers en hun werknemers leveren hun bijdrage aan het leefbaarder maken en houden van de (lokale) samenleving.

Rol van de makelaars bij MBO

MBO wordt op praktisch niveau mogelijk gemaakt door een landelijk netwerk van makelaars. Makelaars kunnen bedrijven en maatschappelijke instellingen bij elkaar brengen in relaties die gaan van incidentele projecten tot duurzame samenwerkingsverbanden.

Makelaars hebben kennis van en toegang tot het hele maatschappelijke veld van initiatieven en organisaties werkzaam in de not for profit sector. Zij hebben een netwerk van vrijwilligersorganisaties, maatschappelijke instellingen die werken met vrijwilligers, gemeenten en bedrijven. Ze vormen de brug tussen bedrijven en instellingen en weten vraag en aanbod bij elkaar te brengen.

Voor meer informatie:
www.movisie.nl/betrokken-ondernemen of www.betrokken.nu

Wijkgezondheidswerk

Wijkgericht werken om gezondheid te verbeteren wordt in de literatuur beschouwd als een veelbelovende strategie, vooral voor het aanpakken van gezondheidsachterstand in sociaal-economisch zwakke wijken. Wijkgericht werken aan gezondheid wordt toegepast in de eerstelijnsgezondheidszorg, de gezondheidsbevordering en het sociaal werk. Een samenhangend beeld wat gezondheidswerk is en wat de relatie is tussen gezondheid en wijk ontbreekt echter.

Mariet Paes, directeur van de Provinciale Raad voor de Volksgezondheid en Maatschappelijke Zorg in Noord-Brabant, promoveerde op 11 april 2008 op haar onderzoek naar 25 jaar wijkgericht werken aan gezondheid in Den Bosch Oost. Zelf was ze daar sinds jaar en dag met hart en ziel bij betrokken.

Waarom deed u onderzoek naar deze praktijk in Den Bosch-Oost?

"Er zijn verschillende publicaties verschenen over Den Bosch-Oost; over gezondheidscentrum Samen Beter en over het wijkgerichte

gezondheidswerk. Een aantal zijn van mijn hand. Ik ben vanaf 1978 in vele rollen betrokken bij de ontwikkelingen in Den Bosch-Oost. Als een van de oprichters van Samen Beter, als actieve wijkbewoner, maatschappelijk werker, coördinator, directeur, schrijver en nu als onderzoeker. Door de jaren heen heb ik de golfbeweging meemaakt van aandacht voor het wijkgericht werken. Je had de hoogtijdagen eind jaren zeventig en beginjaren tachtig en opnieuw eind jaren negentig tot nu. In deze golfbeweging ging een andere ontwikkeling gelijk mee op. Een integrale holistische visie op gezondheid en welzijn in de eerste hoogtijperiode en in de neergaande beweging een beroep op de 'core business' van instellingen en scepsis naar samenwerking en wijk-aanpak. Nu zie je opnieuw een benadering van samenhang tussen zorg en diensten in aanvulling op de zelfverantwoordelijkheid en zelfwerkzaamheid van burgers. Vanuit die 25-jarige praktijkervaring heb ik mij steeds aan aantal vragen gesteld. Binnen de zelfstandig georganiseerde domeinen gezondheidszorg, gezondheidsbevordering en sociaal werk wordt steeds gesproken over wijkgericht werken aan gezondheid. Vaak in relatie tot gezond-

heidsachterstand. Men gebruikt dezelfde woorden, maar bedoelt men hetzelfde met de begrippen gezondheid, wijk, community en met community based en wijkgericht werken? Als men in onderzoeken constateert dat het terugdringen van gezondheidsverschillen complex is en werk van lange adem is, waarom zet men dan kortduurende projecten op, gericht op deelaspecten? En dan ook nog resultaten willen meten?

Er bleek geen onderzoek voorhanden waarin over een langere periode gekeken is wat wijkgericht werken aan gezondheid inhoudt en welke resultaten er te zien zijn. Er is geen samenhangend beeld van de relatie tussen de wijk en gezondheid."

Wat wilde u weten toen u aan deze studie begon?

"Er is veel geschreven en onderzoek gedaan naar gezondheid en gezondheidsverschillen, naar gezondheidsachterstand en wijk-aanpak. Ook in Den Bosch-Oost. Het is een van de weinige wijken in Nederland met een lange historie van wijkgezondheids-werk. Maar het is nodig om zo'n praktijk te onderzoeken, te analyseren en te beschrijven. Wat houdt wijkgezondheidswerk in, welke kenmerken typeren het wijkgezondheidswerk door de jaren heen en welke resultaten zie je over een lange periode gekeken? Dat waren de vragen die ik me zelf stelde."

Waar lag de aanleiding voor het project?

"In 1980 openden een groep wijkbewoners en beroepskrachten gezondheidscentrum Samen Beter in Den Bosch-Oost. Het is een wijkgezondheidscentrum door en voor wijkbewoners en het bestaat nog steeds. Die bewoners vonden het belangrijk dat ze werden ondersteund om zelf aan een verbetering van hun gezondheid te werken. Dat was het vertrekpunt. Je ziet daarin overigens een sterke gelijkenis met uitgangspunten van de Wmo. Anno nu presenteert het gezondheidscentrum de wijkgerichte aanpak via de website. Je kunt wel stellen dat het inmiddels een diepgevestigde praktijk is."

Hoe heeft u het onderzoek opgezet?

"Ik heb gekozen voor een kwalitatief onderzoek. Ik wilde geen kwantitatief onderzoek met vragenlijsten die aan een grote groep mensen voorgelegd zou worden. Ik wilde de diepte in, op zoek naar wat het wijkgezondheidswerk voor mensen in Den Bosch Oost

inhoudt; welke betekenissen zij er zelf aan geven. Ik heb gekozen voor een gevalstudie, waarin je op één geval inzoomt en alle belangrijke kenmerken ervan in samenhang met elkaar bekijkt."

U heeft ook een theoretische verkenning gedaan.

"Ja, dat klopt. Ik heb een theoretische verkenning gedaan naar de centrale begrippen in het wijkgezondheidswerk: gezondheid, wijk, gezondheidsverschillen, achterstands-wijken en wijk-aanpak."

Kunt u iets zeggen over dat begrip wijk?

"Er zijn verschillende benaderingen. Je kunt een wijk op verschillende manieren beschouwen. Bijvoorbeeld als een administratieve eenheid. Dat doen de overheid en onderzoeksinstituten. Zij kijken naar een wijk op basis van postcodegebieden. Maar je kunt het ook hebben over een organisatorische wijk. Grote instellingen verdelen hun gebied op een manier die past om hun activiteiten goed te organiseren. En dan kun je een wijk ook zien als een community. Wijkbewoners ervaren een wijk of een buurt als een gemeenschap waarmee zij zich verbonden weten. Daarvoor wordt het woord community gebruikt.

Als je naar Den Bosch-Oost kijkt zie een wijk die bestaat uit een aantal buurten. Dit is de wijk Oost zoals die ervaren wordt door

actieve bewoners en de beroepskrachten die in Oost werken.

De gemeente deelt deze wijk bij de Aa horizontaal door midden. Grote instellingen maken weer een andere indeling. Zoals bijvoorbeeld de thuiszorg die deze wijk verticaal door midden deelt. Met 'de wijk' bedoelen zij dus allemaal iets anders en dat maakt een wijk-aanpak niet zo vanzelfsprekend."

Hoe zit dat met het begrip gezondheid?

"De WHO-definitie van gezondheid impliceert dat de mens in relatie tot gezondheid subject is en dat gezondheid meer is dan de afwezigheid van ziekte. De oriëntatie op ziekte en gebrek kenmerkt de medische benadering van gezondheid, waarbij de mens vooral object is.

Uit de analyses van de interviews komt naar voren dat de werkers in Den Bosch-Oost allemaal een brede definitie van gezondheid hanteren. De elementen lichamelijke, psychische en sociale gezondheid komen in ieders definitie voor. Vrijwilligers en beroepskrachten die lange tijd werken in de wijk leggen een grotere nadruk op sociale gezondheid.

Opvallend is ook dat allochtone vrijwilligers en de vrijwilligers die het gezondheidscentrum mee opgericht hebben in hun definitie van gezondheid de aanwezigheid van toegankelijke gezondheidsvoorzieningen noemen."

Wat is de verbinding tussen de wijk en gezondheidswerk?

"In sociaal-economisch zwakke wijken wonen mensen met een slechtere gezondheid dan gemiddeld. Zij zijn vaak georiënteerd op hun wijk. Meestal noodgedwongen vanwege onvoldoende mobiliteitsmogelijkheden maar ook omdat ze zich er thuis voelen. De oorzaken van gezondheidsachterstand zijn complex. De meest bepalende factoren zijn een laag inkomen, geen of laaggeschoold werk en vooral een lage opleiding zo blijkt uit onderzoek. Door iets aan die sociale factoren te doen kun je dus bijdragen aan het verbeteren van de gezondheid van bewoners in de wijk.

Een ander belangrijk element is het 'dubbele actorschap'. Wijkbewoners of patiënten zijn geen passieve objecten, maar actieve personen die in staat zijn om te werken aan verbetering van hun eigen gezondheid en van de gezondheid van andere wijkbewoners. Soms met kleine individuele stappen en soms in het samen creëren van een nieuwe voorziening. De samenwerking vindt plaats in de contacten in de spreekkamers, maar ook in de openbaarheid van de wijk. Beroepskrachten en wijkbewoners laten via hun samenwerking op wijkniveau het dubbele actorschap zien, delen verantwoordelijkheden en zijn op die manier een voorbeeld voor anderen. Zij vormen het 'sociale kapitaal' in de wijk. Bewoners kunnen op die manier ook een sociale carrière doormaken en competenties ontwikkelen. Ook dat draagt bij aan hun gezondheid. In de wijk kan het zorgen voor elkaar zichtbaar worden. Zorg kan zich er buiten de spreekkamers van de professionals begeven en onderdeel worden van het alledaagse leven in de wijk."

Hoe ziet de praktijk van het wijkgezondheidswerk er uit?

"Er zijn uiteraard de activiteiten van de beroepskrachten op het gebied van gezondheid en zorg. Maar er zijn ook vele vrijwilligersactiviteiten die hiermee een raakvlak hebben en dan zijn er ook nog diverse wijkactiviteiten waarin beroepskrachten en vrijwilligers samenwerken. Een voorbeeld hiervan is Trefpunt Oost: activiteiten in een buurthuis voor en door mensen met psychiatrische problemen. Activiteiten die zij zelf kiezen en die opgezet worden met vrijwilligers uit de wijk in samenwerking met beroepskrachten. De activiteiten van vrijwilligers en beroepskrachten samen vormen een netwerk in de

wijk. Dit netwerk groeide in de loop der jaren. Er kwamen nieuwe activiteiten en ook sloten zich meer instellingen en organisaties aan.

Je ziet dat werkers in de wijk verschillende gezondheidsstrategieën kiezen die passen bij hun rol en hun persoon. Er is een verschil tussen het in eerste instantie oog hebben voor de beschadigde kant van mensen (de ziekte, de problemen, de klachten) en hoe zij hieronder lijden of voor de sterke kant van mensen, voor hun potenties. Alle mensen waar de werkers over spreken, beschikken over een beschadigde én een sterke kant. In het wijkgericht werken komen de

werkers die twee kanten van wijkbewoners tegen.

Wijkbewoners komen in aanraking met de gezondheidszorg vanuit hun beschadigde kant. Ze worden actief vanuit hun potenties, waarop ze aangesproken worden. In de bescherming van een spreekkamer of een individuele vertrouwensrelatie laten mensen hun beschadigde kant zien. In de wijk, in de groep, in relaties, in activiteiten kunnen zij hun sterke kant, hun potenties tonen.

Daarnaast is bij de werkers een verschil te constateren in de richting die ze kiezen om te werken aan oplossingen. De een is uit-

Kenmerken van wijkgezondheidswerk

- Wijkgezondheidswerk trekt zich niet terug in één domein. Het betekent werken aan goede, toegankelijke zorg én werken aan een gezonde leefstijl én werken aan sociale steun. Dat is allemaal nodig voor gezondheid.
- In het wijkgezondheidswerk komt verschillende soorten kennis bij elkaar. Ervaringskennis én wetenschappelijke kennis. De kennis van wijkbewoners, vrijwilligers en professionals wordt allemaal benut in de wijkactiviteiten.
- Aansluiten bij het alledaagse leven van mensen die elkaar op allerlei plekken in de wijk tegenkomen, op straat, in de winkel, het buurthuis, de school, het fitnesscentrum, het voetbalveld, het gezondheidscentrum. Het aansluiten bij de alledaagse werkelijkheid is uitgewerkt in de presentietheorie, die ik benut heb.
- Aansluiten bij mensen, vooral bij kwetsbare mensen, jarenlang investeren in relaties bij het van de grond tillen van nieuwe activiteiten, er mee doorgaan ook als het allemaal niet mee zit, het blijkt elke keer weer werk van lange adem te zijn. Het lukt omdat vrijwilligers en beroepskrachten duurzame relaties aangaan, waarin ze op elkaar vertrouwen. Deze mechanismen zijn onderzocht vanuit de sociaal kapitaal theorie.
- Het dubbele actorschap: in de vertrouwdheid van de hulpverleningsrelatie én in de wijk als publiek domein.
- De werkers blijken ieder een aanpak te kiezen die bij hen past en die blijkt te passen bij hun waarde-oriëntaties. Bij datgene dat ze belangrijk vinden in hun leven. Voor sommigen is dat bijvoorbeeld rechtvaardigheid; zij worden gedreven door een sterk rechtvaardigheidsgevoel. Zij vinden dat goede zorg toegankelijk moet zijn voor iedereen. Ook voor onverzekerden.

komst- of actiegericht, op direct resultaat gericht. Zij spelen in op de directe vraag van wijkbewoners, het opheffen van pijn, van een klacht of probleem. Andere werkers leggen de nadruk op het proces van mensen zelf om aan de oplossing te werken. Zij passen zich aan bij het tempo van de wijkbewoners en werken naar een oplossing of een resultaat roe, op een manier die indirect en diffuser is."

Kunt u daar voorbeelden van noemen?

"Een huisarts formuleerde het zo. De verwachtingen liggen vaak heel dicht bij het lijf, wat ze voelen. Ze willen daar van af of ze zijn daar ongerust over en willen daar uiteindelijk een mening over. Een opbouwwerker zei het heel anders. Hij ziet het als zijn taak om samen met bewoners op de bres te gaan staan, ze te motiveren en te stimuleren om wat bij hen speelt ook proberen te veranderen. Die opbouwwerker probeert dus aan te sluiten bij de potenties van de bewoners. Een vrijwilliger heeft weer een andere rol en een andere strategie. Een van de vrijwilligers vertelde een voorval met bewoners van GGZ-huizen in de wijk. Die werden heel lang echt gepest door de jongeren. Er waren zelfs jongeren die met bivakmutsen op 's avonds voor de ramen gingen staan en dan wist niemand wie het was.

Die vrijwilliger sprak die jongeren daar op aan. Zo van 'Kom eens hier. Heb jij dat gedaan?' 'Ja, dat heb ik gedaan' zeiden die jongeren. Nou, zei de vrijwilliger, die mensen zijn zich kapot geschrokken!' Uiteindelijk zijn die jongeren met een doos bonbons naar die bewoners toe gegaan. 'Sorry dat we jullie hebben laten schrikken.' De huisarts hanteert de strategie binnen een individueel hulpverleningscontact, de opbouwwerker bij groepen wijkbewoners en de vrijwilliger in zijn rol als verantwoordelijke wijkbewoner. En al die strategieën zijn nodig, maar wel in samenhang."

Welke conclusies wilt u ons meegeven?

"Om te beginnen dat kleinschalige voorzieningen en activiteiten op wijkniveau bronnen zijn van sociaal kapitaal; zeker ook voor kwetsbare mensen. Verder zie je dat zorg een integrerende factor is in onze samenleving. Voor opbouwwerkers maar ook voor beleidsmakers is het belangrijk om te onderkennen dat strategieën om sociale steun te versterken het minst ontwikkelde aspect is in relatie tot gezondheid. Ik zou opbouwwerkers willen aansporen om daar meer mee te doen. Verder zie je dat waarde-oriëntaties er toe doen voor de werkers om het lange ademwerk vol te houden. En wat ik heel belangrijk vind is dat verhalen van mensen ons genuanceerde kennis bieden.

Schakels in een wijk

Hoe kan een wijk, op grond van het concept van een gemeenschap, positieve invloed hebben op de situatie van kwetsbare mensen en hoe kan een wijk participatie bevorderen?

Kwetsbare mensen hebben vaak te maken met complexe problemen en/of met een aaneenschakeling van verschillende problemen. In de wijkgerichte werkwijze kunnen instellingen en voorzieningen door samen te werken schakels vormen om de aaneengeschakelde problemen aan te pakken. In België is het concept van de geïntegreerde basisschakel ontwikkeld (De Maeseeneer, 1993): initiatieven die via een geïntegreerde aanpak proberen de meest kwetsbare mensen te bereiken, en een aansluiting -een schakel- met bestaande voorzieningen tot stand brengen. De geïntegreerde basisschakel vertoont gelijkens met de verschillende outreachende werkwijzen en de bemoeizorg.

Hulpverleners, onderwijzers, huisartsen, welzijnswerkers, politieagenten en pastoraal werkers heb-

Ik hoop dat men zich realiseert dat inzicht in de werkwijze van één wijk niet universeel geldig is. Maar een studie van een levende praktijk voedt het denken. Het inspireert de theorie. Het scherpt ideeën aan en verschuift ze. En dat wil ik graag aandragen. Ik hoop dan ook dat de discussie over wijkgezondheidswerk door zal gaan en dat ik met jullie bij gelegenheid hierover van gedachten kan wisselen."

<

WIJKGEZONDHEIDSWERK

Een studie naar 25 jaar wijkgericht werken aan gezondheid in Den Bosch-Oost

ben in een wijk een positie om een vertrouwensrelatie op te bouwen met kwetsbare mensen. Dit geldt eveneens voor vrijwilligers die langdurig actief zijn in een wijk. Zij vormen door hun persoonlijke contacten schakels tussen de voorzieningen en de persoonlijke leefwereld van mensen.

In een wijk kunnen vele schakels worden gecreëerd die kunnen worden ingezet ten goede van kwetsbare mensen.

Schakels tussen:

- individuen;
- individuen en groepen;
- individuen en professionele voorzieningen en organisaties;
- informele netwerken en professionele voorzieningen;
- verschillende professionele voorzieningen;
- professionele voorzieningen en beleid.

De schakels zijn aanknopingspunten tot het geven van ondersteuning, maar ook tot het nemen van stappen in het participatieproces. Uit: Mariet Paes "Kleine stappen met grote betekenis"; uitgave LCO 2003

Wijkgezondheidswerk

Een studie naar 25 jaar wijkgericht werken aan gezondheid in Den Bosch-Oost

Door **Mariet Paes**

In een kwalitatieve (gevals)studie is onderzocht hoe wijkbewoners werken aan verbetering van hun gezondheid en die van hun medebewoners én hoe zij hierbij ondersteund worden door beroepskrachten (eerstelijnszorg en sociaal werk). Wijkbewoners en beroepskrachten ontmoeten elkaar in de wijk en vanuit een brede kijk op gezondheid ontplooiën zij er gezamenlijk zorgactiviteiten. De wijk is geen administratieve eenheid, maar een plek waarmee beroepskrachten en vrijwilligers zich verbinden en waar juist ook kwetsbare groepen zich gehoord en gezien weten. In de wijk kan het zorgen voor elkaar zichtbaar worden, kan zorg zich buiten de spreekkamers van de beroepskrachten begeven en onderdeel worden van het alledaagse leven in een wijk. De analyse heeft nieuwe gezichtspunten naar voren gebracht over wijkgezondheidswerk zoals de integratie van de drie paradigma's ziekte en zorg, gezond gedrag en sociale steun; het samengaan van wetenschappelijke en ervaringskennis, het belang van vertrouwensvolle, duurzame verbindingen, het dubbele actorschap, de noodzakelijke ruimte voor beroepskrachten en vrijwilligers om strategieën te verbinden aan hun waardeoriëntaties en oor te hebben voor de resultaten die zij zelf benoemen.

Deze studie naar wijkgezondheidswerk biedt handvatten om op een andere manier naar kwetsbare mensen in sociaal-economisch zwakke wijken te kijken en om hun kracht te leren kennen.

Het boek (368pg.) is te bestellen via www.prvvmz.nl

De kosten zijn €26,50 excl. verzendkosten

Publieke familiariteit in

Portiekgesprekken, volgens Talja Blokland noodzakelijk voor de publieke familiariteit in een buurt, zouden het ook in een verzorgings- of verpleeghuis goed kunnen doen. Want net als in een buurt zijn ook in het verpleeghuis informele contacten voor de familie van bewoners belangrijk om zich thuis te voelen, en om trots te kunnen zijn op het verpleeghuis. Al is dat laatste niet altijd even gemakkelijk.

'Publieke familiariteit'; het begrip dat Talja Blokland gebruikte in haar lezing op de Vakconferentie Opbouwwerk 2007 (zie MO 215) zette mij aan het denken. Het begrip duidt op de positieve rol die informele contacten op straat kunnen hebben op het veiligheidsgevoel van buurtbewoners, de mate waarin ze zich thuis voelen, ze trots zijn op hun buurt. Het gaat om het kennen van betrouwbare burens (ook al spreek je ze nooit), informele ontmoetingen hebben op straat of in de winkel, en voor opbouwwerkers en woningcorporaties het advies om portiekgesprekken als eindstation te beschouwen (altijd blijven doen dus). Zelf ben ik het afgelopen jaar met het thuisgevoel en de trots van familie van demente bewoners van verpleeghuizen bezig geweest. Trots zijn op het verpleeghuis van je moeder/ vader is namelijk nog niet zo makkelijk. Verpleeghuizen lijken wel de Vogelaarwijken in de zorg te zijn, met jammer genoeg niet de bijbehorende milieuen die men kan investeren om dit te verbeteren. Terwijl het daarbij niet eens alleen om salaris en waardering voor personeel gaat, maar ook in hoeverre een verpleeghuis ervoor kan zorgen onderdeel te zijn van de bevolking van een stad, dorp of buurt. Ook daardoor wordt aan kwaliteitsverbetering gewerkt.

Twee jaar geleden was mijn vader tot zijn dood een half jaar bewoner van een verpleeghuis. Hij vond er zo goed en slecht als mogelijk zijn draai en kreeg in mijn ogen

een nieuwe familie. Wij – mijn moeder, broer en (schoon)zussen – kwamen als oude familie zoveel mogelijk op bezoek. Ook ons lukte het om ons thuis te gaan voelen. Achteraf concludeerde ik dat dit kwam omdat het ons lukte familiale banden aan te gaan met de nieuwe familie: de vrouwen aan zijn tafel, hun familieleden, de dames van de koffie en de thee (en gelukkig ook veel advocaat en wijntjes), de verpleegkundige die als eerste verantwoordelijk was voor mijn vader, de maatschappelijk werkster die ons voor de verhuizing had bijgestaan. Bij zijn dood bleek ons pas echt hoe mooi die nieuwe familie er uit zag. De vrijwilliger die elke week langskwam voor een praatje, door mijn vader de filosoof genoemd, nam afscheid op zijn sterfbed; bij de crematie was een verzorgende aanwezig, mijn moeder kreeg condoleancebrieven van familieleden van zijn tafelgenoten. Toen waren we ook wel een beetje trots op het verpleeghuis: dat hadden ze toch maar mooi gedaan allemaal.

Mijn positieve ervaringen als familielid deelde ik met een buurvrouw, Mieka Vroom, die vooral veel negatieve ervaringen had in het verpleeghuis van haar moeder, en zich helemaal niet thuis voelde. Samen bezochten we kringgesprekken met medewerkers van zorgverzekeraars, verpleeghuizen, verzorgenden, deskundigen (zie www.nsvp.nl) over de kwaliteit van verpleeghuizen. We vonden dat er maar weinig aandacht was voor de rol van de familie in het bevorderen van de kwaliteit van de geboden zorg

in het huis. De familie wordt benaderd als medeslachtoffer van de dementie en niet als actor in het creëren van zorgkwaliteit. Over de rol van informele contacten – publieke familiariteit – hebben ze het in 'zorgland' al helemaal niet: geen opbouwwerker daar te zien.

Deze constatering bracht ons er toe om aan de hand van interviews de rol van familie verder te onderzoeken. Het afgelopen jaar hebben we in een verpleeghuis afzonderlijke gesprekken gevoerd met tien familieleden, een groeps gesprek gevoerd, deskundigen op het gebied van familieparticipatie geraadpleegd en op een familieavond in het betreffende verpleeghuis onze bevindingen gepresenteerd (zie voor een verslag van de verkenning www.nsvp.nl).

Een niet zo opzienbarende bevinding is dat verpleeghuizen als 'second best' worden aangemerkt. Pas als het thuis niet langer gaat wordt de verhuizing naar het verpleeghuis voorbereid. Het is net als in de achterstandbuurt: niemand wil er wonen. Dat heeft natuurlijk te maken met het feit dat je iemand in de laatste levensfase graag zelf thuis zou willen verzorgen, maar ook met het imago van het Nederlandse verpleeghuis: 'pyjamadagen' en andere wantoestanden. Je wordt als familielid door je omgeving ook vaak wat meewarig aangekeken als je zegt dat je vaak op bezoek gaat: hoe kan je dat leuk vinden, je doet het toch alleen uit een verplichtende liefde en vaak een schuldgevoel!?

Familie is over het algemeen erg bescheiden over de eigen inbreng in het verpleeghuis. Men is allang blij dat 'alles mag en niets hoeft' (geen additionele stress), maar eist daarmee zelf ook geen eigen plek op. Terwijl er zoveel werk wordt verzet: eten geven, wassen, wandelen, koffie en thee drinken samen, nagels knippen en verven, pannenkoeken bakken et cetera. In de discussie naar aanleiding van onze presentatie viel het op dat de aanwezige

de zorg stimuleren

familie geen structurele rol ambieert (al doen ze vaak al genoeg). Men is wel zeer geïnteresseerd in informeel contact tussen familieleden onderling en met verzorgenden. Spontaniteit was het sleutelwoord. Hoe die spontaniteit te organiseren: ja, dat was de vraag. Publieke familiariteit is dan wat mij betreft het antwoord. En dat bleek ook op dezelfde avond.

We hadden namelijk de spontaniteit een handje geholpen door iedereen in kleine groepjes per afdeling verder te laten praten. Dat bleek een groot succes. Men wisselde anekdotes over hun geliefden uit ('oh, is dat uw vader, wat een schat van een man'), ervaringen over wat zelf te doen ('ik trek altijd alle deurtjes open, je vindt altijd wel wat te doen'). En na de bijeenkomst bleef iedereen nog gezellig met elkaar napraten. Voor herhaling vatbaar vond men: leuk om mensen eens ongedwongen te ontmoeten.

Portiekgesprekken: een noodzakelijkheid volgens Talja Blokland. En volgens allerlei ervaringen geschikt voor de semipublieke ruimte in een buurt, het werkgebied van de opbouwwerker. Een verzorgingshuis of verpleeghuis is ook vaak buurtgebonden, portiekgesprekken zouden het ook goed kunnen doen in het verpleeghuis. De sociale netwerken in de buurt ontmoeten elkaar, ook al is dat buiten het gezichtsveld van de opbouwwerker.

Ooit was ik als ouderenopbouwwerker betrokken bij de totstandkoming van een van de eerste wijkgerichte verzorgingshuizen in Nederland. Ik vond toen al dat een verzorgingshuis onderdeel was van de leefbaarheid van de buurt voor iedereen. Het huis staat er nog steeds prachtig bij; het onderhoud van het gebouw is in goede handen. Met het onderhoud van de sociale contacten met de buurt lijkt het slechter gesteld. Ik kom nog steeds op bezoek bij één van de toen bij de plannen betrokken buurtbewoners. Zij behoort inmiddels zelf tot de doelgroep van het huis. Ze roept al jaren dat het niks meer is. Waar is het misgegaan? Welke mechanismen werken tegen

Verzorgingshuis is onderdeel van de leefbaarheid in een buurt

dat ze nu van harte gebruik maakt van de voorzieningen daar? Dat ligt niet alleen aan haar. Ik ben benieuwd hoeveel plannen in de Vogelaarwijken te maken hebben met dit soort onderhoud, dit type publieke familiariteit. Als we prachtwijken willen maken van de achterstandswijken, zullen de collectieve huizen, zoals verpleeghuizen ook in staat moeten worden gesteld hun steentje aan de leefbaarheid bij te dragen.

<

Familiekring voor vluchtelingen

De inzet van het 'Quality Centre Vluchtelingen-vrouwen' is een duurzaam en gelijkwaardig contact. Het centrum koppelt vluchtelingenvrouwen aan een vrijwilliger die haar zes maanden intensief begeleidt. Daarna is het de bedoeling dat de vrouwen als een soort familieleden contact blijven houden, en gebruik blijven maken van elkaars netwerken.

Voor vluchtelingenvrouwen is het niet altijd makkelijk hun weg te vinden in de Nederlandse samenleving. Meestal hebben ze (nog) geen sociaal netwerk. Ook missen ze vaak ze het overzicht, of hebben de kennis niet om aan te kloppen bij de juiste instanties. Wanneer iemand ze daarbij een beetje op weg helpt, kunnen de kwaliteiten van deze vrouwen veel meer tot hun recht komen, zo ontdekten de Somalische Naima Mohamed en de Utrechtse Leida Schuringa een aantal jaren geleden. "Met een intensief contact kom je vaak net iets verder dan wat bestaande instanties voor je kunnen doen", aldus Dayna Maduro, projectmedewerker bij het Quality Centre. "Naima Mohamed volgde in Somalië een universitaire studie en haalde in Nederland haar propedeuse hbo. Ze kwam terecht in een re-integratietraject waar ze alleen schoonmaakbaantjes kreeg aangeboden. Dankzij de persoonlijke steun van Leida Schuringa lukte het haar haar studie weer op te pakken en werk te vinden." Vanwege deze positieve ervaring -'dit is precies wat vluchtelingenvrouwen nodig hebben'- besloten beide vrouwen hun praktijkervaring om te zetten in een meer professioneel initiatief. Dat werd het Quality Centre waarin vluchtelingenvrouwen worden gekoppeld aan een persoonlijke coach. Het centrum werkt samen met organisaties die betrokken zijn bij vluchtelingen in de regio Utrecht, zoals Vluchtelingenwerk Midden Nederland, kennisinstituut Pharos, het RiaggAltrecht/Indigo en de Utrechtse welzijnsinstellingen Doenja Dienstverlening

en Cumulus. "In hun zoektocht langs instanties lopen de koppels soms tegen bepaalde knelpunten aan. Die kunnen we dan bespreken met die instanties en ze daarop wijzen. Verder verwijzen we ook door naar elkaar."

Duurzaam en gelijkwaardig

De insteek van het Quality Centre is niet dat vrouwen samen vrijblijvend wat tijd doorbrengen -al kunnen ze natuurlijk altijd allerlei leuke activiteiten ondernemen- of dat de coach fungeert als een soort hulpverlener. Uitgangspunt is dat de koppels een gelijkwaardige en duurzame relatie ontwikkelen. "Het is de bedoeling dat er een band ontstaat tussen coach en vluchtelingenvrouw, dat ze bij elkaars netwerken betrokken raken zodat daar dwarsverbindingen ontstaan. Zo ook kan een alternatief ontstaan voor de familie en vriendenkringen die vluchtelingen hier vaak missen." Deze verdergaande ambitie maakt de koppels van het Quality Centre net iets anders dan die van andere maatjesprojecten, vindt Dayna

Maduro. "Het contact blijft niet beperkt tot de één-op-één relatie, het hele gezin wordt meegetrokken. Ook van vaders en broers krijgt de coach vaak vragen, bijvoorbeeld om te helpen bij het zoeken naar een opleiding, baan of andere bezigheid. En het contact is in principe ook niet eindig, al vullen vrouwen na verloop van tijd zelf in hoe vaak en op welke manier ze elkaar blijven zien."

Het project is niet is aangehaakt bij een instelling. "We hebben er bewust voor gekozen zelfstandig te blijven, zodat we niet het risico lopen te worden wegbezuinigd." De eerste jaren draaide het centrum volledig op de hulp van vrijwillige krachten en stagiaires. Vanaf het begin van dit jaar is er subsidie van onder ander het Oranje Fonds, de gemeente Utrecht en de Rabobank Foundation, zodat er nu ook betaalde medewerkers zijn. De subsidie van het Oranje Fonds, het grootste nationale fonds op sociaal gebied, geldt voor een jaar, met uitzicht op verlenging. Het Oranje Fonds wil de komende jaren extra aandacht schenken aan maatjesprojecten in het algemeen.

Maatjesprojecten

De eerste maatjesprojecten in Nederland ontstonden halverwege de jaren tachtig, toen de ziekte aids uitbrak. De 'buddy's' uit die aids-hulpverlening hebben waarschijnlijk model gestaan voor de vele maatjesprojecten die ons land inmiddels rijk is: voor mensen die emotionele steun nodig heb-

'Maatjes'project waar beide maatjes evenveel van profiteren

eltingenvrouwen

Door met elkaar te werken aan bloemen te maken konden nieuwe vluchtelingen vrouwen kennismaken met elkaar. De activiteit was ook symbolisch bedoeld. 'Samen maken er wat moois van.'

ben, de Nederlandse taal willen leren, zelfstandig willen wonen, of sociale contacten aangaan; maatjes voor ex-gedetineerden, tienermoeders, ex-dak- en thuislozen, psychiatrisch patiënten, buddy's voor ernstig zieken, voor vrouwen die slachtoffer van vrouwenhandel zijn geworden, et cetera, et cetera.

Grofweg zijn er drie soorten maatjesprojecten te onderscheiden:

- *Mentorprojecten*: vrijwilligers helpen jongeren op weg bij hun schoolvorderingen, huiswerk, of het vinden van een stage of baan.
- *Maatjesprojecten*: vrijwilligers bieden deelnemers sociaal-emotionele steun, doen aan eenzaamheidsbestrijding of halen iemand uit een isolement.
- *Projecten met een heel eigen doelstelling* of doelgroep, zoals taalkoppels of vrijwilligers die jonge gezinnen helpen bij de opvoeding.

"Het Quality Centre neemt hierbij een bijzondere plaats in omdat het insteekt op de kracht en ambitie van de deelnemers", aldus Maduro. "Het is een 'maatjes'project waar beide maatjes evenveel van profiteren."

Koppels

De coaches van het Quality Centre zijn doorgaans vrouwen die al ervaring hebben met coachen of leiding geven, zodat ze in potentie ook de kwaliteiten hebben als coach te functioneren. "De ervaring leert ons dat dat een belangrijke reden is voor het slagen van het contact." Daarnaast moeten coaches ook affiniteit hebben met vluchtelingenvrouwen. De coaches krijgen vooraf een training aangeboden waarin ze leren over de achtergronden van vluchtelingenvrouwen en over de opzet van het coachingstraject.

De vluchtelingenvrouwen die bij het Quality Centre aankloppen hebben een verschillende achtergrond. "Het kunnen vrouwen zijn met een hoge opleiding voor wie de taal een belemmering is, of vrouwen die al heel lang vrijwilligerswerk doen en nu hun ambities verder willen ontwikkelen, maar ook vrouwen die net een inburgeringstraject achter de rug hebben en die het aan contacten ontbreekt, of oudere vluchtelingenvrouwen die op zoek zijn naar een bezigheid." De vluchtelingenvrouwen moeten wel de Nederlandse taal voldoende beheersen en uiteraard gemotiveerd zijn voor een coachingstraject.

Matchen

Het koppelen van vrijwilliger en vluchtelingenvrouw is een zorgvuldig proces. "We kijken niet naar overeenkomstige hobby's", legt Maduro uit. "Het gaat juist om de gevoelens die de vrouwen bij elkaar heb-

May Walid vluchtte in 1999 vanuit Irak als vluchteling naar Nederland. In 2003 kwam ze in contact met Dayna Maduro die toentertijd in een buurthuis activiteiten voor kinderen en vrouwen organiseerde. -Inmiddels is Maduro projectmedewerker en vrijwillige coach bij het Quality Centre, en werkzaam voor een Utrechtse welzijnsinstelling.- May Walid kwam naar het buurthuis om te informeren wat voor activiteiten er voor haar kinderen waren. "Maar ik wilde ook de taal leren en kijken of ik in dit land iets meer kon doen dan in huis zitten en voor de kinderen zorgen." In Irak was May Walid scheikunde-docent, hier komt ze daarmee vanwege de taal moeilijk aan de slag. Daarom begon ze als vrijwilligster met het begeleiden van kinderactiviteiten in het buurthuis. "Langzaam kwam ze met steeds meer vragen over haar mogelijkheden in Nederland", vertelt Maduro. En al pratend over haar wensen en dromen bleek koken een grote hobby. "Een keuken is ook een soort laboratorium", lacht May Walid. "En ik vind het leuk met mensen om te gaan. Dayna hielp me bij het kiezen van de juiste opleiding hiervoor." Via de netwerken van Maduro kon ze daarna kooklessen aan kinderen gaan geven. En na de zomer gaat ze, ook weer via de contacten van Maduro, aan de slag als chef-kok in het Hart van Noord, een forumgebouw in Utrecht. Daarnaast werkt ze aan de start van haar eigen cateringbedrijf. Maar ook **Dayna Maduro** heeft veel aan hun contact gehad en veel van May Walid geleerd. "May is een sterke vrouw die ervoor gaat, dat is enorm stimulerend en inspirerend. Ons contact heeft bij haar een bepaalde ontwikkeling in gang gezet en iedere keer komt er weer wat nieuws naar boven. Van haar leer ik hoe je ook op andere manieren naar dingen kan kijken. Bovendien hebben we niet alleen elkaar, maar ook elkaars familie en vrienden leren kennen."

ben, die moeten kloppen." Dus wordt in het intakegesprek onder andere gesproken over interesses en persoonlijkheid. Coach en vluchtelingenvrouw tekenen een overeenkomst voor zes maanden, al is het dus wel de bedoeling dat het contact daarna blijft bestaan. Deze eerste zes maanden is de begeleiding van de coach vrij intensief. Er moet een vertrouwensband ontstaan. Samen bekijken de vrouwen wat de vragen zijn van de vluchtelingenvrouw, waarna een stappenplan kan worden uitgezet. "De coach helpt een vluchtelingenvrouw te zoeken naar haar mogelijkheden en kwaliteiten, wat heeft ze in huis, wat brengt ze mee uit haar geboorteland, welke aanvullende toetsen zijn nodig, kortom, welke stappen moet ze ondernemen om hier zo snel mogelijk weer iets te kunnen doen. Dit alles in aanvulling op wat andere instellingen zoals het UAF of het Banenoffensief al doen."

In deze zes maanden krijgen de koppels een intensieve begeleiding vanuit het centrum, maar ook na die tijd kunnen ze altijd een beroep doen op ondersteuning. Ook zijn er intervisie bijeenkomsten voor de coaches, en organiseert het QC informele

Foto: Anne Palsma
May Walid (rechts) met
haar coach Dayna
Maduro

bijeenkomsten voor alle koppels. Daar kunnen ze andere coaches en vluchtelingenvrouwen ontmoeten, zodat weer nieuwe netwerken ontstaan.

Het Quality Centre werkt op het moment aan het ontwikkelen van een programma waarin vrouwen leren zich meer naar buiten te profileren. "Aan het traject nemen coaches en vrouwen samen deel. Het is de bedoeling dat vrouwen voor zichzelf duidelijk krijgen wat ze in huis hebben en wat hun talenten zijn, hoe ze een cv maken met niet alleen een overzicht van hun werk-

zaamheden, maar ook van hun competenties."

Inmiddels zijn er zeventien koppels actief bij het Quality Centre, de ambitie is dat dat er de komende drie jaar tweehonderd gaan worden.

Informatie: www.qcnetwerk
030 - 2 72 40 02 of 06 -28 36 43 97

<

De 'nieuwe' wijkaanpak vervolg

Inhoudelijke leidraad vormde het Verdrag van Bristol inzake Duurzame gemeenschappen, dat in 2005 is overeengekomen door de EU-ministerraad. Hoofdpunten uit dit verdrag focussen op sociale duurzaamheid en de verbetering van de levensomstandigheden voor alle bevolkingsgroepen. Belangrijkste conclusies zijn dat er geen duurzame verbinding bestaat tussen het strategische en operationele niveau in herstructureringsprocessen. Bewoners zijn ontevreden over de (mate van) bewonersparticipatie, professionals zijn wel tevreden. De instituties domineren in het hele proces en de bewoners worden wantrouwer. Wybo Jurgens (Ministerie van VROM/WWI) hield vervolgens een inleiding waarin hij 'de rationale van de veertig-wijkaanpak' uit de doeken probeerde te doen. De veertig-wijkaanpak is een extra stimulans boven op het bestaande beleid (sarsenaal). Het proces moet bottom-up verlopen en gemeenten en corporaties moeten een gemeenschappelijke agenda ontwikkelen. De manier van werken in de veertig-wijkaanpak moet getuigen van een fundamenteel andere manier van werken bij planvorming en uitvoering. De rol van het rijk is het stimuleren van bewonersinitiatieven en het tegengaan van de 'projectentombola', kennis delen en verspreiden en de ontwikkeling van een landelijke alliantie van krachtwijken. De verbeteringen moeten aan het einde van de kabinetsperiode zichtbaar en merkbaar zijn.

Koos van Dijken van NICIS sprak over de 'ex-ante effectiviteit van WAP's' (wijkactieplannen). Op basis van een kritische studie naar de kenmerken van de WAP's kwam hij tot de bevindingen dat in de WAP's de logica ontbreekt, er niet wordt beschreven hoe het plan wordt aangepast als aan de randvoorwaarden niet wordt voldaan of omstandigheden wijzigen. Er wordt geen expliciet interventiemechanisme beschreven, noch vindt er een expliciete afweging plaats tussen het (mogelijk) gebruik van de verschillende instrumenten. Het is onhelder hoe de concrete uitvoeringsmacht eruit ziet. Staan inderdaad de beste mensen in de frontlinie? Ook is er niet genoeg aandacht voor het

Van wijken weten

Veel Nederlandse stadswijken veranderen de laatste jaren door sloop en nieuwbouw. Portiekflats maken plaats voor eengezinswoningen en appartementen, vooral in de koopsector. De beleidsmatig gewenste menging tussen arm en minder arm wordt langzamerhand bewaard. Maar leidt stedelijke vernieuwing ook tot een betere wijk en meer woonplezier? Verloopt het proces effectief? Is er sprake van ongewenste bijwerkingen?

Het boek *Van wijken weten* bundelt de inzichten die binnen het onderzoeksprogramma *Corpovenista* zijn verworven en maakt ze inzichtelijk voor woningcorporaties, gemeenten, welzijnswerkers, projectontwikkelaars en bewonerskaders, met heldere aanbevelingen voor de werkers in de wijk.

Van wijken weten, ISBN 978 90 5199 520 6, Prijs 34,-, Bestellen of downloaden via: Delft University Press
Meer informatie: www.dupress.nl of www.kei-centrum.nl

tegenaan van verkokering. De WAP's getuigen van te weinig reflectie. Volgens van Dijken moeten de WAP's verder worden ontwikkeld en is formele evaluatie van de opbrengsten van de veertig-wijkaanpak op basis van deze WAP's niet mogelijk. René van Genugten van de Woonbond startte zijn betoog met een markante uitspraak: "Als participatie geen zin heeft, hebben bewoners geen zin om te participeren." Uit een Woonbond onderzoek uit 1998 bleek dat bewonersinvloed zeer suboptimaal was en in 2008 kan niet anders worden gesteld dan dat dat nu nog steeds het geval is. Belangrijke voorwaarden voor een goed proces van bewonersparticipatie zoals een bottom-up werkwijze, heldere besluitvormingsprocessen, professionele ondersteuning van bewoners en een goed sociaal statuut voor de bewoners komen in de Vogelaar aanpak niet terug. Is de veertig-wijkaanpak 'oude wijn in nieuwe zakken'? Bewoners willen geen nieuwe, maar goede plannen, aldus Van Genugten. Tijdens een afsluitend panelgesprek merkte Hugo Priemus op dat *Corpovenista* erop

was gericht om theoretische, generaliseerbare kennis vruchtbaar te verbinden met specifieke, lokale kennis. Wetenschap draagt in deze de belangrijke verantwoordelijkheid om bewoners goed te informeren en 'onzin' door te prikken in het beleid en de praktijk. Of dat goed gelukt is moge de lezer van boek *Van wijken weten* (zie kader) beoordelen.

Van wijken weten, ISBN 978 90 5199 520 6, Prijs 34,-, Bestellen of downloaden via: Delft University Press
Meer informatie: www.dupress.nl
www.kei-centrum.nl
www.otb.tudelft.nl <

Onderzoek naar de samenwerking tussen mantelzorgers, vrijwilligers, professionals en cliënten in de multiculturele stad.

Op zoek naar weerkaatst plezier

Samenwerking tussen mantelzorgers, vrijwilligers, professionals en cliënten in de multiculturele stad

Op zoek naar *weerk*

De zorg aan hulpbehoevende ouderen, gehandicapten en psychiatrische patiënten die zelfstandig wonen staat volop in de maatschappelijke belangstelling. Zowel de formele, professionele zorg van bijvoorbeeld thuiszorgorganisaties, als de informele zorg van familieleden, kennissen, burens en vrijwilligers. De media berichten over eenzame en verwarde ouderen en gehandicapten, thuiszorgmedewerkers die ontslagen dreigen te worden, en mantelzorgers die overbelast dreigen te raken. Maar we zien ook beelden van het tegenovergestelde. Van toegewijde zorgverleners en van enthousiaste vrijwilligers die een vrijwilligersprijs ontvangen. Van ouderen die goed verzorgd worden, en van mantelzorgers die er alles voor over hebben dat hun naaste zelfstandig kan blijven wonen.

Die toegenomen aandacht voor formele en informele zorg is begrijpelijk: diverse maatschappelijke en bestuurlijke ontwikkelingen zetten de rol van (in)formele zorg hoog op de agenda.

Ten eerste het feit dat meer vrouwen meer uren zijn gaan werken. Informele zorg werd en wordt vooral door vrouwen verricht.

Door toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen komt de informele zorg door mantelzorgers en vrijwilligers mogelijk in het gedrang.

Ten tweede heeft ook de vergrijzing gevolgen voor de (in)formele zorg. De komende decennia verandert de bevolkingssamenstelling: er komen meer ouderen en minder jongeren. Er ontstaat dus een grotere vraag naar zorg en tegelijkertijd zullen er minder mensen zijn om die zorg te geven, zowel betaald als onbetaald.

Ten derde is er ook sprake van verkleuring van de samenleving, zeker in een grote stad als Amsterdam. Amsterdammers van wie de (groot)ouders uit Marokko, Turkije, de Antillen, Suriname of andere verre landen komen, hebben deels andere verwachtingen en wensen ten aanzien van zorg dan autochtone Amsterdammers op wie het aanbod tot nu toe vooral is afgestemd. Sommige Turkse of Marokkaanse

den hebben, zoals andere mensen helpen, zouden nieuwe vrijwilligers meer georiënteerd zijn op hun eigenbelang. Ze willen vrijwilligerswerk doen waar ze wat van leren en dat goed staat op hun cv.

Naast bovengenoemde maatschappelijke ontwikkelingen zijn er ook bestuurlijke veranderingen die nieuwe vragen oproepen rond (in)formele zorg. Allereerst natuurlijk de introductie van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). De Wmo verplaatst de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor afstemming en ondersteuning van langdurige zorg en welzijn van het rijk naar de gemeente. De gemeente krijgt daarbij ook enkele nieuwe uitvoerende taken, zoals indicatiestelling en uitvoering van de zogenaamde enkelvoudige huishoudelijke zorg, verstrekking van hulpmiddelen en ondersteuning van mantelzorgers; de overige betaalde zorg blijft overigens (vooralsnog) de verantwoordelijkheid van zorginstellingen. De afstemming van formele en informele zorg is daarmee een nieuwe verantwoordelijkheid van lokale overheden geworden. Hoe zij deze het beste kunnen invullen is voor velen een prangende vraag. Het antwoord hangt af van de visie die men heeft op de Wmo. Impliceert de Wmo een

en daarmee aanbestedingsprocedures, en een grotere bestuurlijke aandacht voor vrijwilligerswerk, met name in de vorm van maatschappelijke stages en re-integratietrajecten.

Vrijwilligers, mantelzorgers, en professionele zorgverleners maken deel uit van een netwerk van zorgverleners rond een zorgbehoevende. Vindt er binnen dit netwerk afstemming plaats? Hoe werken de verschillende partijen daar met elkaar samen of werken ze wellicht langs elkaar heen? Hoe stemmen zij hun taken op elkaar af? En welke invloed heeft het beleid van instellingen en de lokale overheid op deze interactie? Wat kunnen overheid en instellingen doen om deze samenwerking optimaal te laten verlopen? Dat zijn de vragen die centraal staan in het onderzoek.

Vijf typen netwerken

De onderzoekers schetsen in het rapport vijf typen netwerken.

- Gemengd netwerk.

Daarin wordt de zorg verleend door een tamelijk evenwichtige combinatie van professionals, vrijwilligers en mantelzorgers. Er is een centrale mantelzorger, maar deze is niet overbelast doordat zij goed in staat is om taken te delegeren, te organiseren, complimenten te geven, enzovoorts. Vaak is dit mogelijk dankzij bureaucratische competenties, organisatietalent en geld. Hetzij direct, doordat men zelf geld heeft, hetzij indirect, doordat men in staat is een PGB te gebruiken en het handig in te zetten. Soms is men zo assertief dat men de indicatie aanvecht en daarmee voor elkaar krijgt dat er (soms meermalen) een hogere indicatie wordt gegeven, waardoor er meer professionele zorg en/of een hoger PGB ter beschikking is. Dit type netwerk vinden we bij wat hoger opgeleide autochtonen, vaak met een mantelzorger die in de zorg heeft gewerkt en daardoor bureaucratisch competent is en de twee kanten van de Januskop kan laten zien.

- Familienetwerk.

In familienetwerken wordt de zorg eerst en vooral verricht door (meestal vrouwelijke) actieve familieleden die zorg delen. Eén of enkele vrouwen verrichten verreweg de meeste zorgtaken maar zij ontvangen van de rest van de familie wel emotionele en praktische steun. Professionele zorg is hier marginaal (soms zelfs afwezig), zorg van vrijwilligers ook,

aatst plezier

Amsterdammers zouden minder snel gebruik willen maken van betaalde thuiszorg, en meer van elkaar verwachten. (Hierin is overigens veel verandering gaande, dus het is de kunst om verschillen wel te erkennen maar niet te reïficeren.)

Ten vierde zijn er ontwikkelingen in het vrijwilligerswerk die ook betekenis hebben voor de zorg aan kwetsbaren. Er wordt wel gesproken van 'de nieuwe vrijwilliger' die in twee opzichten van de oude vrijwilliger zou verschillen. Terwijl vrijwilligers zich voorheen voor langere tijd aan een organisatie of doel verbonden, zijn nieuwe vrijwilligers meer geïnteresseerd in korte, meer intensieve verbindingen. En terwijl vrijwilligers voorheen vooral altruïstische motieven zou-

verschuiving van professionele naar informele zorg? Moeten mensen meer zelf gaan doen en moeten ze minder bij instellingen aankloppen? Deze gedachte van meer eigen verantwoordelijkheid stond centraal in de visie van het derde kabinet Balkenende. Het vierde kabinet Balkenende legt echter meer accent op een gemengde verdeling en het tegengaan van overbelasting van mantelzorgers. De gemeente Amsterdam sluit daarbij aan en wil nadrukkelijk voorkomen dat mantelzorgers zwaarder worden belast.

De vraag hoe gemeenten hun verantwoordelijkheden het beste kunnen invullen, is nog prangender door twee andere bestuurlijke ontwikkelingen, namelijk marktwerking

Risico's op overbelasting en lage kwaliteit van zorg doen zich vooral voor in zogenaamde **spilzorgnetwerken**

maar er zijn dus wel veel mantelzorgers. Niet het geringe aantal professionals maakt dat een netwerk als familienetwerk wordt getypeerd, maar vooral dat het geheel draait op mantelzorgers en dat professionals daarin aanvullend zijn. Private zorg van de familie geldt als superieur boven zorg van professionals, wanneer het gaat om zorg die de familie zelf kan geven. Voor meer specialistische hulp worden wel professionals gevraagd. Maar ook in de professionele zorg speelt familie een belangrijke rol, omdat zij het beste weten wat de cliënt verlangt. Dit type netwerk vinden we vooral onder (hoger opgeleide) Turkse en Marokkaanse Amsterdammers.

- *Professioneel netwerk.*

In professionele netwerken draait de zorg voornamelijk op professionals; mantelzorgers spelen een marginale rol in het geheel. Dit netwerk is spiegelbeeldig aan het vorige: het hangt op professionals en mantelzorgers zijn aanvullend, ook al steken zij er behoorlijk veel uren in.

De onderzoekers onderscheiden vervolgens nog twee soorten **spilzorgnetwerken**: netwerken waarin zorg staat of valt met één informele zorgverlener, (partner of kind) zonder wiens zorg de cliënt eigenlijk niet kan functioneren.

- *Geïsoleerd spilzorgnetwerk.*

In geïsoleerde spilzorgnetwerken hebben spilzorgers nauwelijks hulp, niet van professionals of vrijwilligers, maar ook niet

van familie of vrienden die zorg zouden kunnen verlenen. Daarnaast wordt er ook niet over het zorgen gesproken en wordt het zo ook niet emotioneel gedeeld. Soms is de zorg zo veeleisend dat de spilzorger hier niet aan toekomt en zo in een steeds groter isolement raakt. Sommige spilzorgers hebben wel veel contact binnen hun familie maar staan er in de zorg toch alleen voor. Dat laatste komt vooral voor bij Turkse en Marokkaanse gezinnen. In deze netwerken zijn de sociaal-economische achtergronden divers, evenals het opleidingsniveau. In de autochtone netwerken troffen de onderzoekers mannen aan, die hun partner verzorgen. In de netwerken met een Turkse of Marokkaanse achtergrond waren het juist vrouwen.

- *Teleurgesteld spilzorgnetwerk.*

In een teleurgesteld spilzorgnetwerk heeft de spilzorger wel contacten met hulpverleners en andere familieleden, maar is hij/zij teleurgesteld in de mate waarin met name professionals helpen, en vooral in de mate van verantwoordelijkheid, toewijding en beschikbaarheid. Het gaat daarbij vaak om complexe problematiek van de cliënt, waardoor ook een veelheid aan hulp- en zorgverleners komt en gaat, de cliënt soms maar kort ziet, maar toch veel verantwoordelijkheid draagt en ideeën heeft over wat er moet gebeuren. De spilzorger heeft het gevoel er alleen voor te staan, en ook dit heeft vaak een eigen dynamiek, want de spilzorger laat ook niet gemakkelijk meer verantwoordelijkheid aan anderen over en staat er daar-

door ook steeds meer alleen voor.

Weerkaatst plezier vind je hier niet, en als er al vrijwilligers in meedraaien raken die gemakkelijk in de vrijwilligersklem. Het gaat immers om een zware situatie waarin in elk geval de mantelzorger een gevoel van tekort schieten en miskenning heeft. De vrijwilliger kan de neiging krijgen het extra goed te willen doen om het leed te compenseren en zal stoppen snel als ver-raad voelen.

Conclusie

De belangrijkste uitkomst van het onderzoek is dat risico's op overbelasting en lage kwaliteit van zorg zich vooral voordoen in twee soorten netwerken, die de onderzoekers spilzorgnetwerken hebben genoemd. Uit deze uitkomst volgt meteen de belangrijkste opdracht voor beleid namelijk om spilzorgnetwerken om te buigen in een van de drie andere netwerken.

Een tweede belangrijke uitkomst is dat risico's op overbelasting en kansen voor goede samenwerking en dus goede zorg niet direct samenhangen met bijvoorbeeld sekse, etniciteit, opleidingsniveau of aard van de ziekte of handicap, maar met dominante framing en feelingrules binnen netwerken, gerelateerd aan de beschikbaarheid en de werking van zorgvoorzieningen. Deze framing en feelingrules hangen indirect wel met sekse, etniciteit, opleidingsniveau en aard van de ziekte samen: bepaalde feeling en framingrules komen wel meer voor onder bijvoorbeeld Turken en

Nieuwe begrippen

In de analyse werden een aantal nieuwe begrippen ontwikkeld die voor de beschrijving van de onderzoeksresultaten nodig waren. Begrippen die verschijnselen benoemen die voor het onderzoek relevant zijn, maar waar nog geen termen voor bestaan.

Spilzorgers

Soms zijn mantelzorgers de spil in het leven van de cliënt. Het woord 'mantelzorg' is voor hun rol te licht. Een mantel kun je aan en uitdoen, het is iets extra's: prettig en warm maar je leven hangt er niet van af. Spilzorgers hebben een veel intensievere taak dan iemand een mantel te bieden: ze zijn de spil zonder welke het bestaan van de cliënt in zou storten. (Naast spilzorger wordt ook de meer gangbare term centrale mantelzorger gebruikt: een mantelzorger die de steun heeft van andere mantelzorgers maar wel de centrale rol heeft, de zorg rondom de cliënt overziet en zorg draagt voor afstemming en planning.)

Weerkaatst plezier

Weerkaatst plezier noemen de onderzoekers het plezier (genoegen, voldoening) dat je kunt ervaren wanneer je een ander plezier (voldoening, genoegen of meer kwaliteit van leven) kunt verschaffen. Het bleek in het onderzoek een belangrijke rol te spelen in de samenwerking tussen betrokkenen. Vrijwilligers, professionals en mantelzorgers ontlenen plezier en dus motivatie aan de ervaring dat ze iets doen waar ze de cliënt of een mantelzorger een plezier mee doen.

Januskop

Januskop van de mantelzorger is de term die wordt gegeven aan een ingrediënt voor succesvolle samenwerking: een combinatie van assertief en eisend naar instanties naar zorgzaam voor de cliënt en complimenteaus en vriendelijk naar de anderen in het netwerk.

Bureaucratische competentie

Met bureaucratische competentie doelen de onderzoekers op de kennis, vaardigheden en houding van cliënten en mantelzorgers die nuttig en vaak ook noodzakelijk bleken om zich een weg banen door het woud van de bureaucratie dat de Nederlandse verzorgingsstaat in de praktijk onbedoeld vaak is.

Vrijwilligersklem

Vrijwilligersklem is het woord voor de situatie van een vrijwilliger die zorgt voor een cliënt die steeds zieker wordt of een groter beroep op de vrijwilliger doet, waardoor de vrijwilliger zich steeds onmisbaarder en het als bijkans onmogelijk ervaart om met het werk te stoppen. In sommige netwerken blijkt het risico hierop groot, in andere juist niet.

Marokkanen en andere meer onder autochtone hoger opgeleiden. Ze zijn echter zelden exclusief onder mensen uit deze categorieën te vinden.

Evelien Tonkens, Jennifer van den Broeke en Marc Hoijtink

Op zoek naar weerkaatst plezier; samenwerking tussen mantelzorgers, vrijwilligers, professionals en cliënten in de multiculturele stad.

Deelrapportage van een onderzoek in opdracht van de Gemeente Amsterdam in het kader van het Hva- Uva Onderzoeknetwerk Wmo.

Uitgave: Nicis Institute, april 2008
info@nicis.nl, www.nicis.nl
ISBN 978-90-77389-57-7

<

stimio

De schakel in uw communicatieketen

Een ideaal communicatie-concept

De communicatie-keten telt vele schakels. U heeft ideeën nodig en teksten, vormgeving, drukwerk, een congres, een videofilm of een Internet-site om die ideeën werkelijkheid te laten worden. Daarbij schakelt u specialisten in, zoals vormgevers, tekstschrijvers, drukkers, communicatie-adviseurs enz.

Maak daarbij gebruik van een beproefd concept. Bij u om de hoek, bij wijze van spreken. Eén adres, waar u met al uw wensen en vragen rond communicatie terecht kunt. Of het nu gaat om advisering of uitvoering, om kleine of grote projecten, om één dienst of product of een combinatie van meerdere diensten en producten. Aan u de keuze:

- teksten/interviews voor folders, brochures, tijdschriften en videoproducties
- advisering & uitvoering interne en externe communicatie
- coaching van pr-medewerkers
- beleidsadviesing & -implementatie, informatievoorziening & monitoring
- organisatie van conferenties & congressen
- samenstelling & productie van videofilms
- vormgeving, dtp & drukwerk

Flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit

Stimio bewijst al 15 jaar een uitstekende partner te zijn als het gaat om flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit. Bovendien beschikken wij door onze duurzame relaties met opdrachtgevers in de non profit-sector over de nodige ervaring en deskundigheid op beleids-terreinen als welzijn, gezondheidszorg, arbeidsmarktbeleid, minderhedenbeleid en onderwijs. Wij werk(t)en voor o.a.: de ministeries van VWS, Binnenlandse Zaken en Onderwijs & Wetenschappen, Arbeidsvoorziening Nederland, het Landelijk Centrum Opbouwwerk, JMW, de FIOM, de NP/CF, de NOT, Nederlands Politiemuseum, Compaq Nederland, SAP enz.

Geïnteresseerd in een vrijblijvende kennismaking?
Bel ons voor toezending van onze bureau-brochure
of voor het maken van een afspraak.

stimio

CONSULTANTS DRUKWERK & DESIGN BV

communicatie- & beleidsadviesing
informatievoorziening & monitoring
tekstschrijven & journalistieke producties
management conferenties & symposia
audio-visuele producties
vormgeving & dtp
drukwerk

Stephensonstraat 7
4004 JA Tiel
Tel 0344 - 673485
Fax 0344 - 673486
www.stimio-tiel.nl